פרייז 25 גראשען XIV-טער יאהרגאנג „Należytość pocztowa uiszczona gotówką" „Radomer-Kielcer Leben" (671) 26 היינט 10 זייטען

Radom, dnia 25 Czerwca 1937 r.

ראדאם, פרייטאג כ"ו תמוז תרצ"ז

טעלעפאן פון רעדאקציע 15 - 18

ראדאמער-קעלצער לעבן

פאראַװע פארבערײַ
און כעמישע פראלניע

A.
HEMPEL

פאבריק און צענטראלע אלטע שטאדט 7

פיליעס:
זשעראמסקי 1
זשעראמסקי 21
זשעראמסקי 59
טראַוגוטטא 11

קעלנער צו װאַשען צו 15 גר.

אונזער טיפסטען מיטגעפיהל דריקען מיר אויס
אונזער חשוב'ען פרעזעס ר' אלעזר בערקאָװיטש
צוליב דער אבידה װאָס ער האָט געליטען
מיט'ן טוידט פון זײַן פרוי

מרים נ. ע.

זאָל ער א טרייסט געפונען אין זיין עהרליכער
און איבערגעגעבענער געזעלשאַפטליכער ארבייט

די פערוואַלטונג
פון דער גמילת-חסד-קאסע
סלאָװאַצקיעגאָ 24.

הננו משתתפים בצערו של הנכבד, הגבאי
ר' אלעזר בירקוביץ
למות עליו
אשתו

מרים נ. ע.

המקום ינחם אותו בתוך שאר אבלי ציון וירושלים

מתפללי דבית-המדרש
סלובצקי 24.

מיר גראַטולירען הערצליך דעם ה'
ירחמיאל ווייצמאן
צו זיין פערלאָבונג מיט פרל.
בלימה ויידענוועבער
גליק און צופרידענהייט
זאלען ויי תמיד בעגלייטען

געברידער גאָלדפאַרב
און פערסאָנאַל.

די הארציגסטע װינשען מיין חבר
פסח מעקלער
צו זיין האכצייט מיט פרל.
פאַליאַ בארענשטיין
בוים אייך אַ גליקליכע צוקונפט.

אברהם דוד פרײַמאן.

Z DZWONKIEM
IDEAL JAWA —
DOBRA KAWA

ציונ. ארג. אין פוילען, אבטיילונג אין ראדאם.

דינסטאַג דעם 29/6 ה. י. פינקטליך 4 נ. מ.
קומט פאר אין טעאטער „ראזמאיטאשטשי"

א רעפעראט
פון
ד"ר מ. קליינמאן

פ'עזידיום מיטגליד פון צ. ק. פון דער ציונ. ארג.

א. ד. ט. „די צוויי פראנטען פון יודישען וועג".

בילעטען צו בעקומען טעגליך פון 7 — 10 אווענד אין לאָקאל פון דער ציוניסטישע ארגאניזאציע (זשעראמסקי 25)

ווילט איהר האָבען קלאָרע, זויבערע וועש, נײַע גארדעראָבעס, שנײַ-ווײַסע פאָרהאנגען,
גיעט נאָר צו וואַשען און פארבען אין דער בעקאַנטער
כעמישער פארבערײַ און פראלניע פון דער ערשטקלאַסיגער פירמע

A. HEMPEL

Centrala Stare Miasto 7 telefon 19 - 70
Filje
Zeromskego 1
Zeromskiego 21
Zeromskiego 59
Traugutta 11

װער ס'האָט זיך ניט איבערצייגט זאָל פרובען און וועט זיין ענטציקט
פון דער שענער, עסטעטישער און פאכמענישער ארבייט.
ביליגע פרייזען! פינקטליכע אויספיהרונג
סאָלידע בעהאנדלונג קומט און איבערצייגט אייך
צענטראלע: אלטע שטאָדט 7 אַפיצ. טעל 70-19
פיליעס: זשעראמסקי 1, טראוגוטטא 11
זשעראמסקי 21, זשעראָמסקי 59

אויף דער נעכטיגער זיצונג און שטאדט-ראט.

גאיעוויטש איז ווידער ארויסגעריטען אויפ׳ן יודישען פערדעל — שטאדט-ראט נעמט אן א בעשלוס אז די הייליגע פון וואוועל איז קראקא געהערען צום פאלק און נישט צום קלער.

נעכטען אָווענד אויף דער זיצונג פון שטאָדט-ראט איז אריינגעפלאָסען, איידער די זיצונג האָט זיך נאָך אָנגעהויבען, פון הירטשאָפּטליכען בלאָק (נ. בעבע) א פאָרשלאָג, אין צוואַמענהאַנג מיט׳ן ארויסטריט פון קראָקאָווער פירשט מעטראָפּאָליט סאַפּיעהא. אין פאָרשלאָג פאָדערען די אינטערגעשריבענע ראַטמענער פון דערמאָנטען בלאָק, אז דער שט. ראט זאָל אננעמען א בעשלוס, אז די הייליגען פון וואוועל זאָלען געהערען צום פאָלק, און נישט צום קלער, ווייל אַזוי ארום וועט מען אויסמיידען אזעלכע שהנליכע פאַלען וועלכע זענען לעצטענס פאָרגעקימען, צווישען מלוכה-פּרעזידענט און מעטראָפּאָליט סאַפּיעהא.

מיט א שטאַרקע רעדע איז ארויסגעטרעטען לאַווניק גזשעטשנאראָווסקי, וועלכער האָט אָנגעוויזען, אז פ. פ. ס. אָנערקענט די גרויסע פערדינסטען פון מאַרשאַל פּילסודסקי און דאָס וואָס האָט געוואָלט טוהן דער מעטראָפּאָליט סאַפּיעהא רופט ארויס ביי די פוילישע סאָציאַליסטען גרויס אויפרעגונג. ער פיהרט אויס, אז דעם קלער האָט מען געגעבען צופיעל מאַכט, און, אז די פּעפּעסישע פראַקציע יועט שטימען מיט׳ן הירטשאַפטליכען בלאָק.

עס לאָזט זיך אויך הערען דער בעקאַנטער גאַיעוויטש, וועלכער נעמט אין שוץ דעם קלער, ערקלערענדיג, אז ער וועט שטימען נעגען דעם פאָרשלאָג.

אין דער דעבאַטע האָבען די יודישע ראַטמענער קיין אנטייל נישט גענומען און זענען אויך נישט אָנוועזענד געווען אויפ׳ן זאַהל.

דער פאָרשלאַג איז אָנגענומען געוואָרן מיט אַלע שטימען אויסער גאַיעוויטשעס, וועלכער האָט געשטימט נעגען.

אויף דער נעכטיגער זיצונג האָט גאַיעוויטש געזוכט א געלעגענהייט אויסצושפּילען זיין ראָל נעגען יודען. שוין ווען ער האט דערהערט, אז אין דער קאָמיסיע פון רעפּאַרטיציע פאַר ווענצואַהלונג, ווען אויך אריינגעהן צוויי יודען, איז ער ארויס פון די כלים, פּאָדערענדיק אויסצושטרייכען די צוויי יודען. אנ׳ענטפער האט איהם געגעבען דער ראטמאן באָרמייסטער, אָנווייזענדיק אויפ׳ן פאקט, אז ס׳זענען פאַרהאַן מענטשען, וועלכע גיצען אוים דעם אַנטיסעמיטישען קורס, כדי צו ווערען בעריהמט.

ביים דערגענצען ווייטערדיגע קאָמיסיעס אין וועלכע ס׳זענען אריין יודען, איז גאַיעוויטש ווידער ארויס מיט׳ן זעלבען פּזמון, אָבער מ׳אָט איהם ווייניג געהערט און די יודען זענען דורך.

אויף די זעלבער זיצונג איז אויך בעשלאָסען געוואָרן אָבצונעמען פאר אימוזיסט א רייהע ערד-שטחים פון עטליכע בעלי-בתים, אויף אויסבויען נייע גאַסען.

צווישען די קאָמוניקאַטען ווערט מיטגעטיילט, אז מיטוואָך, וועט דער רומענישער קייזער מיט זיין זוהן, אויף זייער צוריק-רייזע פון וואַרשא, ווײלען אין ראדאם צוויי שעה. ער וועט וויזיטירען די געוועהר-פאַבריק און אנדערע רעגירונג׳ס-אינסטיטוציעס. דער שטאט פּרעזידענט וועט דעם קעניג אויפנעמען מיט ברויט און זאַלץ.

אר.

דער רומענישער קעניג וועט מארגן דורכפאהרען ראדאם אויף זיין רייזע קיין ווארשא.

פייערליכע קבלת-פנים אויף דער באהן-סטאציע פון דער ראדאמער בעפעלקערונג

מאָרגען שבת דעם 26 און מיטוואָך דעם 30 וועט אויף זיין רייזע קיין וואַרשא און צוריק, ווײלען דורכפאָה-רענדיק, אין ראדאם דער רומענישער קעניג קאראל דער צווייטער מיטן טראָהן-פאָלגער. אהינצוועגס וועט דער קעניג זיך אויפהאַלטען קורץ אויף דער ראדאמער באַהן-סטאַציע, פאַרדאָס אויף זיין צוריק-רייזע וועט ער ווײלען לענגער ביי אונז אין שטאָט.

מיט׳ן קעניג וועלען געוויס מיטפאָהרען די העכסטע פאַרשטעהער פון דער מלוכה און פון דער רעגירונג.

מאָרגען שבת, וועט די דורכרייזע פאַרקומען צווישען 2 און 3 נ. מ. און מיטוואָך אין די פאַרמיטאָג-שעה׳ען.

אויפ׳ן ווינש פון דער רעגירונג און פון דער געזעלשאַפט, וועט די בעגריסונג זיין ווי אַמפּייערליכסטען.

אין דער מאָרגענדינער אויפנאַהמע וועלען אנטייל נעמען דאָס מיליטער, געזעלשאַפטליכע ארגאניזאציעס מיט די פאָהנער און וואָס א גרעסערע צאָהל שול-יוגענד.

אין ראדאמער סיימיק וועלען ארויסגעגעבען ווערען איינטריט׳ס-בילעטען אויף דער פייערליכקייט.

זיי האבען עס „גוט” געארבייט אבער שלעכט אריינגעפאלען.

אין דער נאַרבעריי „קאָראַנאָ” איז געקומען אנ׳אומבעקאַנטער פוהרמאַן איינערצונעמען לעדער פאַר׳ן זוואָלינער סוחר בלייכמאַן, אויפ׳ן סמך פון א פאַרגעשטעלטען בריעף פון דערמאָנטען סוחר, האָט דער פוהרמאַן ארויסבעקומען קרופּאָנען פאר העכער טויזענד זל. ווען ס׳האָט זיך ארויסגעוויזען שפּעטער, אז דער בריעף איז א געפעלשטער און, אז די גאַנצע מעשה איז אנ׳אָפּנאַרע, האָט דער פאַרשטעהער פון דער פירמע „קאָראַנאָ” יעזשי לאָוטענבערג אָנגעהויבען חוקר ודורש זיין, ביז ער איז דערגאַנגען, אז דער פוהרמאַן הייסט יוסף וואַקסבערג. מ׳האָט איהם פערבעטען אין א רעסטאָראַן און בעת א סעודה-לעהאָט ער מגלה געווען דעם סוד, אז אין דעם שווינדעל האָבען איהם געהאָלפען בנימין מאַנדעלמאַן, יוסף וועלטמאַן און בערעק פרידמאַן. מאַנדעלמאַן האָט אויסגעאַרבייט דעם גאַנצען פּלאַן און וועלטמאַן מיט פרידמאַן האָבען אָבגעקויפט ביי איהם די סחורה, וועלכע זיי האָבען אַוועקגעפיהרט אין דער פרעמד און דאָרט פערקויפט. בכדי צו פערווישען די שפּורען, האָבען זיי דאָס פערד, מיט וועלכען וואַקסבערג איז געקומען אין פאַבריק אריין – אָבגעסמ׳ט.

פון גאַנצען שווינדעל איז געמאָלדען געוואָרען דער פאָליציי און אַלע 4 האָבען זיך ארויסגעקריגען אויף דער בעשולדיגונגס-באַנק אין קרייז-געריכט.

זיי האָבען בעקומען אַזא פּסק:

בנימין מאַנדעלמאַן און יוסף וואַקסבערג, יעדער צו $1\frac{1}{2}$ יאָהר תפיסה; יוסף וועלטמאַן און בעריל פרידמאַן צו 1 יאָהר יעדער.

אר.

וועהלער-רשימה צום 20-טען קאנגרעס

די וועהלער רשימות צום 20 ציוניסטישען קאָנגרעס וועלען ארויסגעלעגט צום קאָנטראָלירען דעם 28–29 און 30 יוני פון 12–2 נ. מ. און 7 ביז 10 אָוונט אין לאָקאַל פון דער ציוניסטישע אָרגאַניזאַציע זשעראָמסקי 25.

די פּערזאָנען, וועלכע זענען נישט אריינגעטראָגען געוואָרן אין די וועהלער-רשימות אדער זענען ניט ריכטיג אריינגעטראָגען געוואָרען, קענען אריינטראָגען זייערע רעקלאַמאַציעס ביז דעם 2 יולי 8 אָוונט, צו דער אָרטיגע וואַהל-קאָמיסיע. די רעקלאַמאַציעס מוזען זיין אונטערגעשטיצט דורך דאָקומענטען.

וועגען טערמין און אָרט פון די וואַהלען וועט ווערען בעזונדער געמאָלדען.

רעפעראט פון ד״ר מ. קליינבוים אין ראדאם.

די צווייטע וואָך, דינסטאָג, וועט אויפטרעטען מיט א רעפעראַט אין „ראָזמאַיטאָשטשי” ד״ר מ. קליינבוים, דער פּרעזידיום-מיטגליעד פון צ. ק. פון דער ציונ. אָרג. אין פּוילען.

די טעמע פון רעפעראַט הייסט: „צוויי וועגען פון יודישען פראָנט”.

צוליב דער היסטאָרישער שעה, וואָס דער ציוניזם לעבט איבער און אויך די וויכטיגקייט פון פּראָבלעמען, וועט דער רעפעראַט זיין פון גרויסע בעדייטונג

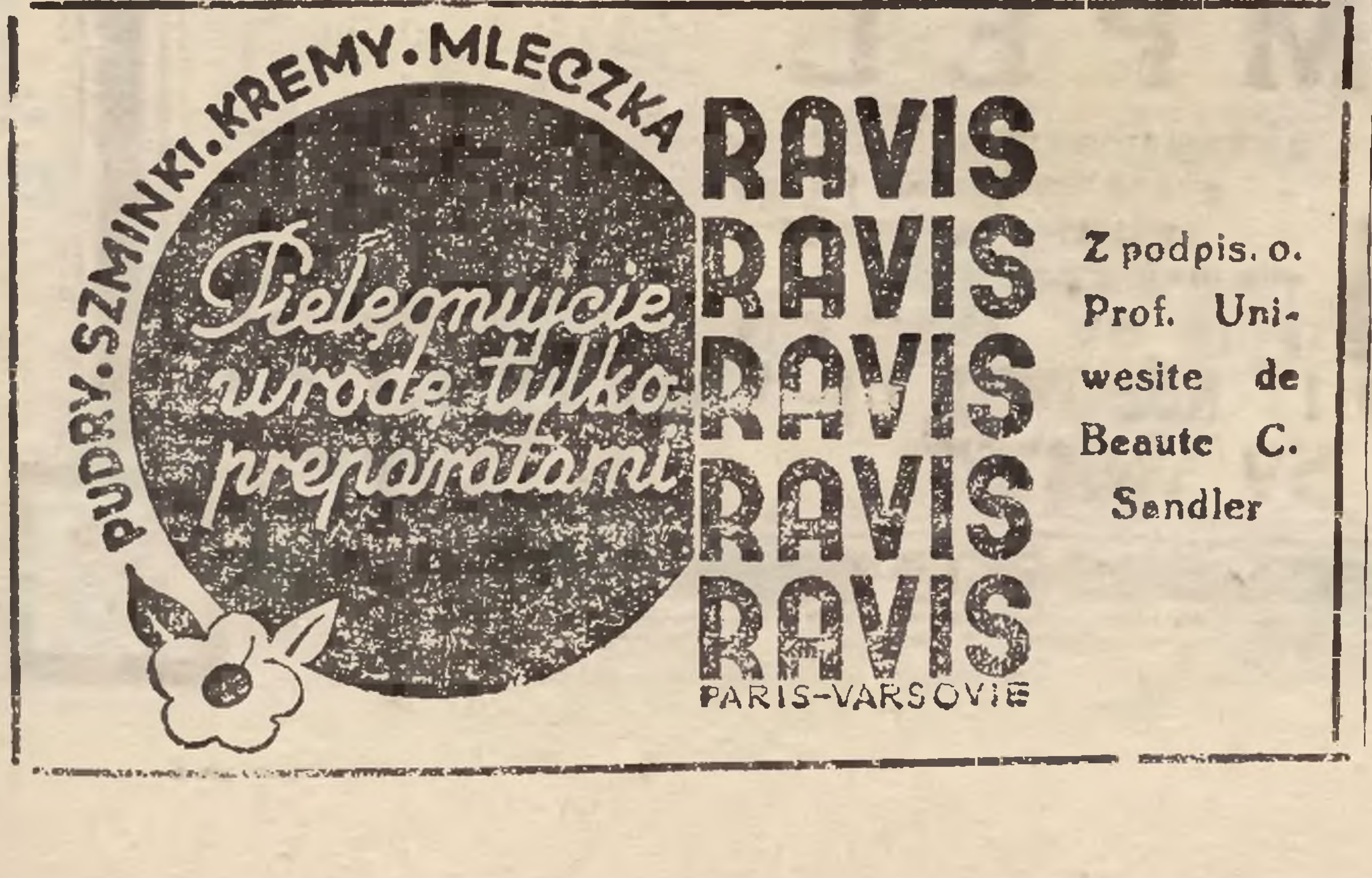

וועגען וואס יודען שמועסען אלץ.

אָנומלטס טרעפען מיר זיך מיט׳ן דאָזאַר יונה גאָלדבערג. צווישען אַנדערע זאַכען קומט אויך צו-שמועס, וועגען יודישען ראַטמאַן מיכאל ריכטמאַן, וועמען ה׳ גאָלדבערג זוכט טאַקע און ברויך איהם זכהר נויטיג צו האָבען אין א וויכטיגען ענין. פרעגען מיר, וואָס איז געשעהן אַזוינס, וואָס ער זוכט אים אַזוי ארום און מיר דערוויסען זיך אַט צוליב וואָס:

איך זיך איהם – זאָגט ה׳ גאָלדבערג – ער זאָל ערגיץ בעזאָרגען די משוגעים. אין ראדאָם פעהלען אַזוי אויך נישט, זענען צוגעקומען נאָך פון דער פרעמד. ס׳איז היינט תמוז, הייסע טעג, און זיי קענען אָנטוהן מעשים —

פערשטעהען מיר נישט: וואָס הייסט, וואָס טעפּס אין מיטען-דערינען, האָט איהר אייך דערמאָנט צו בעזאָרגען די משוגעים?

— פאַרוואָס פערשטעהט איהר נישט, אז היינטיגע צייטען דאַרף מען אויך היטען די משוגעים. וואָס טהוט איהר אַזוי למשל, ווען א משוגענער וואַרפט א שטיין, א קשיא אויף א מעשה. ס׳איז דאָך טעטע היינט תמוז, גרויסע היצען, הייסע טעג...

און אפשר איז ער גערעכט דער ה׳ יונה גאָלדבערג.

2105 שוקלים אין ראדאם.

צום 20-טען ציוניסטישען קאָנגרעס זענען פערקויפט געוואָרען אין ראדאָם 2105 שקלים. אין פאַרקויף האָבען זיך בעטייליגט פאָלגענדע אָרגאַניזאַציעס: אַלגעמיינע ציוניסטען (יועלט פערבאַנד) — 351 שקלים; ציונ. אָרג. זשעראָמסקי 25 – 339; מזרחי – 340; יודענשטאָט — 241; לינקע פאַר׳ן ארבייטענרען א״י .829

דער מאַרש אויפן יודישען סטראגאן.

20 טויזענד יודישע סטראַגאַנעס וועלען „ראַטעווען" 8 מיליאָן ערדלאָזע פויערים.

אין נאָר וואָס דערשינענעם נומ. 3 „אונזער האַנדעלס-לעבען" לייענען מיר אַנ'אינטערעסאַנטע סטאַטיסטיק וועגען פוילישען קליינהאַנדעל, דערהויפט וועגן סטראַגאַנעס-האַנדעל אויף וועלכען די אַנטיסעמיטען האָבען פּראָקלאַמירט אַ הייליגען מאַרש אַרויסצורייסען עס פון די יודישע הענד. די ציפערן ווייזען דעם שווינדעל און בלאָף, וואָס שטעקט אין אַ דעם „מאַרש". ס'ווייזט זיך אַרויס, אַז אויף 70 טויזענד סטראַגאַנעס אין גאַנץ פוילען (צווישען 400 טויזענד האַנדעלס-אונטערנעמונגען) זענען פערהאַן איינגאַנצען 20 טויזענד יודישע סטראַגאַנעס.

אָט די 20 טויזענד סטראַגאַנעס וויל מען דאָס צונעמען ביי יודען און עס אָוועקגעבען 8... מיליאָן ערדלאָזע פויערים (לויט דער פעסטשטעלונג פון פוילישען עקאָנאָמיסט י. פּאָניאַטאָווסקי.)

געוויס קען געמאָלט זיין, אַז 20.000 פּריצים זאָלען פערמאָגען אפשר פיעל מעהר ערד, וויפיל די 8 מיליאָן פויערישע נפשות. אָבער אַז 20 טויזענד יודישע סטראַגאַנעס זאָלען קענען מפרנס זיין די צאָהל פון 8 מיליאָן פויערים — דאָס זעהט איהר איז שוין אַנ'אומגלויבליכע זאַך. וועייל אויב די 20 טויזענד יודישע סטראַגאַנטשיקעס וואָלטן געווען אַזוי רייך, וואָלטען זיי דאָך בכלל ניט געשטאַנען מיט סטראַגאַנעס אויף די מערק. מיט אַ קאַפּיטאַל מיט וועלכען מען קען שפּייזען אַוש 8 מיליאָן נפשות וואָלטען שוין די 20 טויזענד יודישע סטראַגאַנטשיקעס געוויסט וואָס צו טוהן.

אין אמת'ן זענען די סטראַגאַנטשיקעס ערשט די ריכטיגע קבצנים, נישט רייכער פון די ערדלאָזע פויערים, דערפאַר אָבער אָרימער פון די פּריצים. צווישען 492 סטראַגאַנעס, צווישען וועלכע מען האָט געמאַכט אַנ'אַנקעטע זענען דאָ 161, וואָס זייער ווערט בעטרעפט ביז 250 גילדען. די סחורה אויף אַ די סטראַגאַנעס זענען אויך געבאָרגטע. אַזוי זעהען אויס די „גליקען" פון די יודישע סטראַגאַנעס און מיט אַזעלכע „גליקען" וויל מען דאָס מכבד זיין די ערדלאָזע פויעדים.

די ענדעקישע נאַרע-אַנטיסעמיטען וויסען עס אַליין אויך גאַנץ גוט, אָבער זיי מוזען דאָך מיט עפּעס פערשרייען דעם הונגער פון פויער נאָך ערד, זאָגן זיי איהם: קיין ערד איז נישטאָ – דערפאַר אָבער זענען דאָ ביי יודען סטראַגאַנעס, ניי אין שטאָדט און נעם עס צו ביים יוד.

קיין איין בר-דעת וועט אָבער נישט זאָגען, אַז מיט אָפּנעמען 20 טויזענד סטראַגאַנעס ביי יודען, וועלן געזעטיגט ווערען 8 מיליאָן פויערישע נפשות. די וואָס זאָגן דאָס אָבער יאָ, זענען פּשוט'ע שווינדלער.

די פראַגע פון „איבריגע" מענשען אין דאָרף, קען געלעזט ווערען נאָר דורך לעזען די אגראַר-רעפאָרם. דאָס איז מודה אויך פּראָפ. לודוויק קושיוויצקי אין לעצטען בוך פון אינסטיטוט פאַר סאָציאַלע ווירטשאַפט. נאָך מעהר, ער זאָגט, אַז די אגראַר-רעפאָרם מוז געלעזט ווערען אין אַ שנעלען טעמפּאָ, ווייל אַנדערש וועט זי שטיין בלייבען ווידער אין אַ טעמפּען ווינקעל.

חוץ דעם, וואָס די צאָהל פון 20 טויזענד סטראַגאַנעס קען ניט בעפרידיגען די צאָהל פון 8 מיליאָן ערד-הונגעריגע איז בכלל פאַלש דער צוגאַנג צום גאַנצען ענין, ווייל דער וואָס איז געוואוינט צו לעבען פון אַקער, קען ניט דורך נאַכט פערוואַנדעלט ווערען אין אַ הענדלער, פונקט ווי אַ הענדלער קען ניט ווערען פון העלער הויט אַנ'ערד-אַרבייטער. פון דער צווייטער זייט גייט בכלל די ענטוויקלונג פון האַנדעל מיט אַזאַ טעמפּאָ, אַז ס'ווערט אַלץ ווייניגער פּלאַץ פאַר'ן קליינהאַנדעל. איהם שלינגט איין דער גרויסהאַנדעל און דער ערשטער קרבן וועט במילא זיין דער סטראַגאַן. ער וועט מיט דער צייט לויט די עקאָנאָמישע געזעצען מוזען פערביטען ווערען דורך אַנדערע האַנדעלס-פאָרמען, מעהר ענטוויקעלטערע און פאָרגעשריטענע.

דער רוף צום פויער, ער זאָל מאַרשירען אויפ'ן סטראַגאַן איז דעריבער אַ רוף אין מדבר. ער ווערט גערופען צו אַ עקזיסטענץ-צווייג, וועלכער איז סיי ווי דורך די קאַפּיטאַליסטישע געזעצן פערמשפּט צו אַ פּראָצעס פון אונטערגאַנג, וואָס מעהר ס'וועלען פּראָגרעסירען די גרויס-קאַפּיטאַליסטישע האַנדעלס-פאָרמען, אין דער צייט, וואָס ערד-אַרבעט איז דער אמת'ער נאַטירליכער באַרוף פון דאָרפס-מענש, זאָל איהם נאָר געגעבען ווערען דערצו די מעגליכקייט.

א. י. ג.

ס'איז כדאי צו וויסן.

ספּעציעל צום „ראַדאָמער קעלצער-לעבען"

פון ז. האַבער (חיפה)

ביסלעכווייז הויבען מיר אָן צו פאַרגעסען אין די גרויסע וואונדען, וואָס דער וועלט קריג האָט אונז געמאַכט. דער איצטיגער דור, וואָס איז געבוירען געוואָרען קורץ פאַר'ן קריג, אין די קריגס יאָרען גופא אָדער גאָר נאָכן קריג קען זיך גאָר ניט מאַכען קיין באַגריף פון די גרויסע צרות און ליידען, וואָס די מענשען כמעט פון אַלע לענדער האָבען געהאָט דורכצומאַכען פון דעם שרעקליכען קריג אין די יאָהרען 1914 ביז 1918.

ס'איז כדאַי צו וויסען, אַז דער דאָזיגער קריג האָט געקאָסט ניט וועניגער ווי צעהן מיליאָן מיט 542 טויזענד טויטע און 20 מיליאָן 816 טויזענד פערוואונדעטע, פון וועלכע ס'איז אַ גרויסער טייל שפּעטער אויך געשטאָרבען אָדער אין בעסטען פאַל דרעהען זיי זיך אַרויס פערקריפּעלט ביז צום היינטיגען טאָג.

דערנאָך ערשט האָבען זיך אָנגעהויבען די יאָרען פון דער אינפלואַציע און דער קריזיס, וואָס האָט אַ תל געמאַכט אויס דער גאַנצער וועלט. עד היום קען די וועלט ניט צו זיך קומען, ווייל זי ליידט נאָך אַלץ פון די סבות פונם וועלטקריג.

לויט אַ סטאַטיסטיק, האָט די ווירטשאַפטס קריזיס פון די ערשטע פינף יאָהר, פון 1930 ביז 1934, געבראַכט פונקט אַזאַ פינאַנציעלען שאָדען ווי דער קריג גופא. דאָס הייסט מיט אַנדערע ווערטער, די גאַנצע וועלט איז הייגט באַנקראָט. ענגלאַנד אַליין האָט אין די קריזעניאָרען פאַרלוירען ניט וועניגער ווי 24 מיליאַרדען שווייצער פראַנקען.

ס'איז ווייטער כדאַי צו וויסען, אַז אין די לעצטע זעכציג יאָר, קומען מיר בכלל ניט אַרויס פון די פאַרשידענע מלחמות. ניט וועניגער ווי 40 קריגען האָבען מיר דערלעבט אין די לעצטע זעכציג יאָר.

אין יאָהר 1876 איז געווען די ערשטע קריג צווישען סערביע, מאָנטענעגראָ אַקעגען דער טערקיי. אין די יאָהרען 1877 ביז 78 האָבען זיך צוגעשטעפּט אין קריג אַקעגען דער טערקיי אויך רומעניע.

אין יאָר 1878 האָט עסטרייך איינגענומען באָסניע און הערצעגאָווינע. אין דעמזעלבען יאָר האָט ענגלאַנד געפירט קריג אַקעגען די אַפגאַנען. אין יאָהר שפּעטער האָט ענגלאַנד ווידער געפירט קריג אַקעגען צולו.

1879—82 האָט טשילי געפירט קריג אַקעגען פּערו און אַקעגען באָליוויע. ענגלאַנד האָט זיך ווידער געשלאָגען מיט די אַפגאַנען. אין די יאָהרען 1880 ביז 1884 האָט ענגלאַנד געפירט קריג געגען די בורען און פראַנקרייך האָט איינגענומען טוניס.

אין יאָהר 1882 האָט עסטרייך געקעמפט אין דאַלמאַציע, רוסלאַנד אַקעגען די טורקיענען און ענגלאַנד אין מצרים. פון 83 ביז 86 האָבען די פראַנצויזען מלחמה געפירט אין מאַדאַגאַסקאַר און אין אַנדערע קאָלאָניעס, די ענגלענדער אין סודאַן און אין בורמאַ, די סערבען אַקעגען די בולגאַרען.

1892 האָבען די פראַנצויזען איינגענומען דאַהאָמעה. פון 94 ביז 96 איז געווען אַ בירגערקריג אין בראַזיליע און אַ קריג צווישען דייטשלאַנד און זידאַפריקע. פון 94 ביז 95 איז געווען אַ קריג צווישען יאַפּאַן און כינאַ און פראַנקרייך אַקעגען מאַדאַקאַסקאַר. 1896 האָט איטאַליע געקעמפט אַקעגען אַביסיניע. פון 96 ביז 98 האָט ענגלאַנד געקעמפט אין סודאַן, גריכענלאַנד האָט זיך געשלאָגען מיט דער טערקיי און שפּאַניע מיט אַמעריקאַ — פון 1899 ביז 1900 האָבען געפירט מלחמה, ענגלאַנד מיט די בורען און מיט כינאַ. 1904 ביז 1905 איז געווען דער רוסיש יאַפּאַנישער קריג 1909 האָבען די שפּאַניער מלחמה געפירט מיט די רופקאַבילען אין 1911 האָט איטאַליע קריג געפיהרט מיט דער טערקיי וועגען טריפּאָליס.

אין יאָהר 1912 איז אויסגעבראָכען דער ערשטער באַלקאַנקריג (סערביע, מאָנטענעגראָ גריכענלאַנד און בולגאַריע אַקעגען דער טערקיי) אין אַ יאָהר שפּעטער איז געווען דער צווייטער באַלקאַנקריג (סערביע, מאָנטענעגראָ, גריכענלאַנד און רומעניע אַקעגען בולגאַריע.)

פון 1914 ביז 1918 האָט געדויערט דער וועלטקריג. אין יאָהר 1920 האָט זיך רוסלאַנד געשלאָגען מיט פּוילען. 1921 ביז 1922 איז געווען דער גריכיש טערקישער קריג. פון 1926 ביז 1932 זענען געווען קריגען צווישען יאַפּאַן און כינע. פון 1934 ביז 1935 האָט געדויערט דער קריג צווישען באָליוויע און פּאַראַגוויי און פון 1935 ביז 1936 איז דערווייל געווען דער לעצטער קריג צווישען איטאַליע און אַביסיניע.

אפשר וועט זיך שוין פּאַרט אָנהויבן אַ צייט פון שלום, וועלכען מיר באַנויטיגען אַזוי דרינגענד...

פון ניי-יאהר זאָל שוין אָפּגעשאַפט ווערען דאָס פּאַטענטען-סיסטעם.

אַנשטאָט פּאַטענטען זאָל צוגערעכענט ווערען אַ געוויסער פּראָצענט צום אומזאַץ.

אין פערבאַנד פון האַנדעלס-קאַמערן און אויך אין פינאַנץ-מיניסטעריום ווערט איצט זער טיכטיג געאַרבייט ביים פערענדיגען אויסאַרבייטען דעם גענויען פּלאַן פון אָבשאַפען די פּאַטענטען פאַר סוחרים, פאַבריקאַנטן און האַנדווערקער.

אַלע בעמיהונגען ווערען געמאַכט, אַז שוין פון היינטיגען ניי-יאָר זאָל מען שוין מעהר נישט דאַרפען אויסקויפען קיין פּאַטענטען.

אַנשטאָט פּאַטענטען זאָל יעדער צאָלן אַ געוויסען פּראָצענט פון זיין אומזאַץ.

דאָס אָבשאַפען די פּאַטענטען וועט האָבן אַ גרויסע בעדייטונג פאַר'ן ווירטשאַפטליכען לעבען אין לאַנד און וועט אין אַ גרויסע מאָס פערלייכטערן צו דער ענטוויקלונג פון האַנדעל און פאַבריקאַציע.

דער איצטיגער סיסטעם פון פּאַטענטן-קאַטעגאָריעס האַלט פּשוט געבונדען די הענד די סוחרים און פאַבריקאַנטען. צוליב איין אַרבייטער מוז מען אָפט אויסקויפען אַ העכערע קאַטעגאָריע פּאַטענט, וואָס קאָסט מעהר ווי די גאַנצע הכנסה, וואָס דער אַרבייטער קען פערשאַפען. צוליב די פּאַטענטען-קאַטעגאָריעס זענען די סוחרים געצווינגען צו ענטזאָגען זיך פון צו האַלטען אין זייערע קראָמען געוויסע סחורות, וואָס זענען עטוואָס טייערער, ווי וואָלגע אויסאַרבייטונגען

א. ד. גל.

דאָס אָפּשאַפען די פּאַטענטען-קאַטעגאָריעס וועט ערמעגליכען, אַז אַ גרויסע אַרבייטער אין האַנדעלס-אָנגעשטעלטע זאָלען בעקומען בעשעפטיגונג און די צעהנדליגער טויזענדער קלענערע סוחרים וועלען האָבען דאָס רעכט צו האַנדלען מיט אַלערליי סחורות.

דאָס אָפּשאַפען די פּאַטענטען וועט זיין אַ גרויסער אויפטוה פאַר דער מרייער ענטוויקלונג פון די קלענערע האַנדעלס און פאַבריקס-אונטערנעהמונגען און וועט אויך נישט פערקלענערן די הכנסות פון סקאַרב.

מען האָפט, אַז צו ניי-יאָהר וועט די רעפאָרם שוין דורכגעפיהרט ווערן.

40 יאָהר...

װען צוריק מיט 40 יאָהר האָט אָבּגעהילכט אין באַזעלער קאַסינאָ דער האַמערקלאַפּ פון הערצל׳ן בײַ דער ערעפענונג פון דעם ערשטען ציוניסטישען קאָנגרעס, האָט מען זיך זיכער נישט געריכט, אַז דער אָפּקלאַנג װעט זײַן אַזוי מעכטיג אין אַלע עקען פון דער יודישער און אויך ניט יודישער װעלט.

דער שעפער פון קאָנגרעס, דער נביא פון דער מאָדערנער יודישער בעפרײַאונגס-בעװעגונג האָט אָפשר אַלײן זיך ניט פאָרגעשטעלט, אַז זײַן גרויסע װיזיע װעט װערען אַ װירקליכקײט אין אַזאַ קורצער צײַט.

דער קאָנגרעס איז געװאָרען נישט נאָר אַ טריבונע פאַר אויסשרײַען די יודישע נויט און יסורים, ניט נאָר דער פלאַץ פון קבוץ גליות, ניט נאָר דער זאַמעל-פונקט פון דער שיבת-ציון האָפנונג — ער איז געװאָרען דער יודישער פּאַרלאַמענט פון דער בויענדער זיך אומאָבהענגיגער יודישער נאַציאָנאַלער הײם אין ארץ-ישראל.

דער קאָנגרעס, װעלכע איז די װיכטיגסטע שאַפונג פון הערצל׳ן האָט פערװירקליכט זײַן גרעסטען טרוים — דאָס יודישע פאָלק, די ציוניסטישע בעװעגונג און זײַן העכסטע אינסטאַנץ זענען יעצט טרעגער פון די אינטערנאַציאָנאַלע פּאָליטישע רעכט אויף דעם אויפבוי פון אַ יודיש א״י.

צװײ עיקר-געדאַנקען האָט הערצל געבראַכט אין דער יודישער װעלט: די יודען-פראַגע איז אַ אינטערנאַציאָנאַלע פראַגע און מוז געלעזט װערען מיט אינטערנאַציאָנאַל-פּאָליטישע מיטלען, און דער צװײטער — די יודישע רענעסאַנס בעװעגונג מוז געזוכט װערען דורך אינטערנאַציאָנאַלע פּאָליטישע פאַקטאָרען.

און אַזוי איז עס געשעהען. די באַלפור-דעקלאַראַציע, װעלכע איז אַ טײל פון דעם ארץ-ישראל מאַנדאַט פון דער בריטישער אימפּעריע איז געװען דער ערשטער װיכטיגסטער שריט צו דער דערגרײכונג פון די דערמאָנטע צילען.

דער ציוניסטישער קאָנגרעס איז אָבער אין פערלויף פון די 40 יאָהר געװאָרען אויך דער אינסטרומענט פון דעם פּראַקטישען ארץ ישראל אויפבוי. עליה, באָדען, קאָלאָניזאַציע, קולטור. אַלץ װערט בעשטימט און רעגולירט דורך דער דאָזיגער פאָלקס-רעפּרעזענטאַנץ. ער פערפינט מיט׳ן יודישען לעבען, מיט זײַנע האָפנונגען און שטרעבונגען, ער איז שוין ניט מעהר קײן פּראָפּאַגאַנדע-צענטער—דער קאָנגרעס איז דער לײטענדער כח פון דער יודישער בעפרײַאונג און פון דעם יודישען איבערבוי. די 40 יאָהר זינט דעם ערשטען באַזעלער קאָנגרעס זענען געװען יאָהרען פון גרויסען יודישען חורבן אין גלות און גװאַלדיגען אויפשטײג אין ארץ ישראל. די דרײסטע פאָראויסזאָגונגען פון הערצל׳ן װעגען דעם צוזאַמענברוך אין גלות, האָבען זיך לײדער צו שנעל בעשטעטיגט—און אין ארץ-ישראל, טראָץ אַלע מכשולים, איז אויסגעװאַקסען אַ יודישער קבוץ, װאָס דערגרײכט שוין 425 טויזענד יודען אין שטאָדט און אין דאָרף, אין פאַבריק און בײַ די באַהנען, אין דעם אײגענעם תל-אביב׳ער פּאָרט, אין שול און אין אוניװערסיטעט, אין דער שוץ-פּאָליצײַ און אין דער אַדמיניסטראַציע פון לאַנד — דאָס איז אַלץ דער פּראָדוקט פון׳ם ציוניזם, פון דעם קאָנגרעס און פון זײַן געניאַלען שעפער.

מעגען שונאים זוכען מיטלען אָבצושטעלען אונזער דראַנג צום אײגענעם לאַנד. ס׳װעט זײ נישט העלפען. די בעװעגונג פון דעם געראָדעפ׳טן פאָלק צו זײַן הײם-לאַנד װעט בעזײטיגען אַלע שװעריגקײטען.

כ׳ תמוז אין דעם יאָהר-טאָג פון הערצל׳ן בריײטערט אויס דאָס יודענטום דעם לעבעדיגען דענקמאָל פאַר דעם מנהיג און לערער. דער יער-הערצל — דער לעבעדיגער מאָנומענט פאַרן פירער, מוז הײַ-יאָהר צום 40-טען יאָהר נאָך דעם ערשטען באַזעלער קאָנגרעס בעפלאַנצט װערען מיט נײַע טויזענדער גרינינקע בוימעלעך, װעלכע װעלען געבען שאָטען און געזונד דעם ישוב.

און נאָך אײן דאַטע מוז דאָ דערמאָנט װערען:

כ״א תמוז איז דער יאָהר-טאָג פון דעם גרעסטען גײַסטיגען פיהרער און דיכטער פון פאָלק — פון חיים נחמן ביאַליק.

אין די בײדע אַנדענק-טעג כ׳ און כ״א תמוז װעלען די יודען אין דער גאַנצער װעלט זאַמלען און שפענדען פאַר יער הערצ׳ל, פאַר דער פערגרעסערונג פון דעם אײביג-בליהענדען דענקמאָל פון דעם שעפער פון פּאָליטישען ציוניזם און דעם גרעסטען נאַציאָנאַלען דיכטער. 54,000 בוימער האָבען פערניכטעט די רוצחישע אַראַבישע באַנדעס, 500 טויזענד בוימער װעלען במקום זײ געפלאַנצט געװאָרען אין דעם פאָריגען יאָהר.

אין דער װײַטער סכנות׳דיגער געגענד פון בית-שאָן זענען געגרינדעט געװאָרען אין דער צײַט פון די אונרוהען נײַע אַרבײַטער-דערפער. דאָס איז געװען אַ תשובה אויף רציחה און בלוטפערגיסונג. אין דער דאָזיגער געגענד װעט הײַ-יאָר אויף די געזאַמעלטע געלדער אין כ׳ און כ״א תמוז געפלאַנצט װערען דורכ׳ן קרן-קימת אַ נײַ װעלדל אויפ׳ן נאָמען פון הערצל און ביאַליק.

דאָרטען, װאו ס׳זענען געװען בלויז שטײנער אויף דעם פערװאָרלאָזטען באָדען האָט זיך יעצט אָנגעהויבען אַ נײַ לעבען פון דער יונגער חלוצישער מחנה. דאָרטען װעט אויך רוהען די שכינה פון די גרויסע גײַסטער, פון די אבות פון׳ם ציוניזם. דער הערצל—ביאַליק װאַלד אין בית-שאָן איז דער סימבאָל פון פרידליכען פאָראויסמאַרש פון דעם יודישען פאָלק צו זײַן אויסגעטרוימטען ציל — צו דער פולער יודישער און מענשליכער באַפרײַאונג אין ארץ-ישראל.

פ. ר.

צום ערשטען יאָהרצײַט נאָך לײב מלאך.

װער האָט זיך געקאָנט פאָרשטעלען, אַז דער אײביג-ענערגישער לײב מלאך, דער װאָס איז דורך זײַנע לעבענס-לײדען פערהאַרטעװעט און אָנגעלאַדען געװאָרען פיל מיט קראַפט, ענערגיע און געזונטען שפרודעלדיקען טאַלאַנט. אט דער, זאָל אַזוי יונג אַװעקגעריסען װערען פון אונז?

װער האָט זיך עס געקענט פאָרשטעלען?

און דאָך... איז דעם 18-טען יוני געװאָרען אַ יאָר זינט ס׳האָט זיך איבער דער װעלט צעטראָגען די דערשיטערענדיגע ידיעה װעגען פריהצײַטיגן טויט זײַנעם.

װי אַ דונער פון׳ם לויטערען הימעל, האָט די טראַגישע ידיעה געװירקט. אין סאַמע אויפבליה פון זײַן קערענדיגן טאַלאַנט. אין סאַמע אויפשטײג פון דיכטערישער רײַפקײט, האָט איהם דער פריהצײַטיגער טויט דעריאַגט און איבערגעשניטען זײַן רײַך, פּרוכטבאַר און יונג לעבען, איבערלאָזענדיג אומענדליכען צער צװישען זײַנע פרײַנד און אַ גרויסען בלויז אין דער יודישער ליטעראַטור.

מלאך איז געשטאָרבען אין אײן טאָג מיט מאַקסים נאַרקין. זײער סימבאָליש: בײדע האָבען זײ אין די יונגע יאָהרען בעקומען די שװערע לעבענס-קלעפּ, װאָס הײסט: לײדען, פּײַן, צרות, הונגער, גילגולים, װאַנדערונגען, האָבען אַ צענדליג מלאכות און—װײניג ברכות... אַזוי, אַז בײדע האָבען דורכגעמאַכט כמעט די זעלבע „אוניװערסיטעטען״ (מ. נאַרקי: „מײַנע אוניװערסיטעטען״ — ל. מלאך: „אַלטערס יוגענד-יאָהרען״) בײדענס אָנהויב לעבען איז ענליך געװען צו זיך װי צװײ טראָפּען װאַסער.

נאָך דער װעלט-מלחמה האָבען זיך אַ סך יודישע שרײַבער אַװעקגעלאָזט אין װײַטע לענדער, אָבער זעלטען װער עס האָט אַזוי אויסגעמאָסטען די װעלט אין דער לענג און אין דער ברײט, װי ל. מלאך.

װאו איז ער ניט געװען?—אויסגעמאָסטען די װיסטענישען פון דער אַרגענטינער פּאַמפּען; אין די װילדעסטע סטעפּעס פון די טראָפּישע ריאָ-גראַנדער שטעטעלעך אין בראַזיל; געװען אין ניו-יאָרקער בראָדװײ, בעזוכט אויך איטאַליע, שפּאַניע, ענגלאַנד, פּאָרטוגאַל, האָלאַנד, פראַנקרײַך, ארץ-ישראל און זיך אויך געקליבען קײן ראַטענפערבאַנד. אָבער דער גורל האָט אַנדערש געװאָלט און ער האָט ניט זוכה געװען צו פערװירקליכען זײַן חלום, צו זעהען אויפגעפיהרען זײַן „מיסיסיפּי״ אין מאָסקװער יודישען מלוכה-טעאַטער.

פון די איבער צעהן יאָהר װאַנדערען איבער אַ גרויסען טײל פון אונזער ערד-קוגל האָט דעם דיכטערס נשמה אײַנגעזאַפּט אין זיך פרײד און לײד, צער און צאַרען, יאוש און האָפנונג, שטורעם און קאַמף, װאָס ער האָט באַגעגנט אין זײַן װאַנדער-װעג און דאָס אַלץ. װאָס ער האָט אײַנגעזאַפּט אין זיך, האָט אַ סך באַרײַכערט זײַן נשמה, געפיהל, פאַנטאַזיע און זײַן פעדער האָט אויף אַ מײסטערהאַפטען אופן פּאַרװאַנדעלט דאָס אײַנגעזאַפּטע אין פונדאַמענטאַלע פּאָעמען, באַלאַדען, דראַמען און ראָמאַנען, װעלכע האָבען דער יודישער ליטעראַטור צוגעגעבען פאַרב, אינהאַלט און װאָג.

װי אַן אַרבײַטסזאַמע, אומדערמידלעכע ביהן האָט ער אַרומגעזשומעט איבער דער װעלט און אָנגעזאַפּט זיך װי אַ שװאַם מיט בעאָבאַכטונגען, אײַנדרוקען און איבערלעבונגען, װאָס ער האָט שפּעטער פּאַראײַניקט אין אַ געזונטער, קינסטלערישער פאָרם.

מלאך האָט זיך אַ סך אונטערשײדעט פון אַנדערע רײַזענדע שרײַבער. ער האָט נישט בלויז „געזעען״ און באַשריבען״, נאָר אומעטום האָט ער גענישטערט, געפאָרשט, דורכגעטראַכט, אַנאַליזירט און ערשט דאַן געגעבען אַן ערנסטע אָפּהאַנדלונג איבער פעלקער, מענשען, און קלאַסען פון די אַלע לענדער.

די סוזשעטען און אפילו די העלדען פון זײַנע ראָמאַנען, האָט ער אויך גענומען פון׳ם לעבען. (מלאך האָט מיר געהאַט דערצײלט, אַז דאָס שוחטל פון ריבאַנגאָ — אין „דאָן-דאָמינגאָס קרײַצװעג״ — איז אַן אמת׳ער טיפּ, װאָס לעבט אין בראַזיל)

אַן אויסערגעװעהנליך װאַכזאַם אויג האָט ער געהאַט פאַר אַלע דערשײנונגען אין׳ם לעבען. קײן אײן פּרט האָט ער נישט דורכגעלאָזען. אומעטום האָט זײַן קינסטלעריש אויג דערגרײכט. ניט געװען פאַר איהם קײן שװערע, אָדער מינדערװערדיגע זאַך. אַלץ, אַלץ האָט ער אויפגעכאַפּט. אַזוי, אַז ער האָט כסדר געפיהלט דעם פּולס פון׳ם װירקליכען לעבען.

פיל פּיעטעט און פערשטענדניש האָט ער אויך געהאַט פאַר קינדער-שאַפונגען. מיט אַ גאַר ספּעציעלע ליבשאַפט און בעגײַסטערונג האָט ער געשריבען פאַר קינדער. יעדעס װאָרט האָט ער געשליפען, געפײַלט און זיך געצאַצקעט מיט זײ, װי מיט די טײַערסטע זאַך אונ׳ם לעבען. — זאָלען זײ, די משה׳לעך און שלמה׳לעך הנאה האָבען — האָט ער אײנמאָהל געזאָגט צו מיר. און פאַקטיש: װיפיעל אמת׳ע האַרציגע פרײד האָבען די קינדערלעך אין דער גאַנצער װעלט געהאַט פון זײַנע קינדער-שאַפונגען.

זעהר ענערגיש און אַרבײַטסזאַם איז ער געװען. זעלטען, אַז מען האָט איהם געטראָפען מיט פערלײגטע הענד. ביז שפּעט בײַנאַכט פלעגט מען איהם טרעפען שרײַבען און שוין פאַרטאָג—װידער בײַם שרײַב-טיש. אפילו בײַם מיטאָג, צי אין אַ געשפּרעך מיט װעמען, פלעגט ער אויך מאַכען פערשידענע נאָטיצען, אָנדײַטונגען, אָדער פערצײַכענען עפּעס אָן אײַנפאַל, װאָס האָט איהם אַ בליק געטוהן אַזוי רײַדענדיג מיט װעמען.

להיפוך צו זײַנע טרויעריגע קינדער יאָרען, האָט פאַר איהם די צוקונפט אין די לעצטע יאָרען אַ גלאַנץ געטון און העל-קאָלירטע פאַרבען: „יונג-טעאַטער״ אין װאַרשאַ און דאָס מלוכה-טעאַטער אין מאָסקװע האָבען אויסגעפיהרט זײַן „מיסיסיפּי״; מאָריס שװאַרץ אין ניו-יאָרק האָט געהאַלטען בײַם אויפפיהרען זײַן „לודמירער-מויד״; דאָ, אינ׳ם װאַרשאַװער ליטעראַטען פעראײַן אַ ספּעציעלען „מלאך-מיטװאָך״; דאָרט — אַ קבלת פּנים. מיט אײן װאָרט: עס האָט זיך אַ רודער געטון מיט איהם דאָס יודיש-געזעלשאַפטליכע און ליטעראַרישע װעלטל.

דאָס אַלץ האָט איהם באַפליגעלט, געגעבען פרישען מוט און אָנגערעגט אויף װײַטערע, העכערע ערנסטע אַרבעטען. מיט יעדען טאָג װײַטער — אַלץ נײַע חלומות, האָפנונגען, פערמעסטונגען און דאָ אינמיטען זײַן באַרג-אַרויף—קומט דער טויט און שנײַדט איבער זײַן יונג לעבען.

מיט׳ן טויט פון לײב מלאך האָט די יודישע ליטעראַטור פאַרלוירען אײנעם פון די אַממײסטען קערנדיגע און צוזאָגענדיגע שרײַבער.

• • •

שװער... זײער שװער זיך צוצוגלײבען, אַז אונזער לײב מלאך מיט די שטענדיג האַלב-צעשױבערטע טשופּרינע, בלאָנד-פלאַקסענע האָר; מיט׳ן ערנסטען, ענערגישען און, דאָך גוטמוטיגען שמײכעלדיגען פּנים, אין װעלכען ס׳איז געזעסען אַ פּאָר קלוגע דורכדרינגליכע אויגען — אָט דער, זאָל אַזוי יונג אַװעקגעריסען װערען פון אונז אויף אײביג.

שװער זיך צוצוגלײבען.

נאָך שװערער — פאַר דער שטאָט ראַדאָם, װאו דער קינסטלער האָט געלעבט און געשאַפען אַ סך יאָרען.

װיפיל װיסע דערינערונגען זענען געבליבען בײַ די נאָענטע פרײַנט זײַנע, װאָס האָבען פערבראַכט מיט איהם אַזוי פיל יאָהרען. אָבער װעגען דעם — אַ צװײטס מאָהל.

גבריאל װײַסמאַן.

ראדאמער יודען פון א מאהל

טיפען, געשטאלטען און בילדער.

פון מאיר הערץ.

סאציאליסטען רעדען מיט די ארעסטאנטען דורך די פענסטער פון גערער שטיבעל.

רוסישע זשאנדארמעריע מאכט א רעוויזיע און ארעסטירט דעם משוגענעם ישראל יצחק'ל.

97.

אין טשייניע אויף שעוויצקא גאס אקעגענאיבער דעם גערער שטיבעל, האט מען געטראכט און געפארשט ווי אזוי זוכט מען אויס א ווען צו קענען זיך זעהן מיט די פאליטישע ארעסטירטע; זאל זיין א בלויזער קוק אויף זיי, ווי זיי זעהען אויס. די קארעספאנדענץ, וואס די תפיסה-וועכטער מיט די „קלוטשניקעס" פיהרען הין-און-צוריק, איז טאקע א גוטע זאך. עס קאסט טאקע היבש געלד, אבער ס'איז ווערטה. דאס אליין איז אויך געווען א גליקליכער איינפאל, דורך וועלכען מ'האט אנגעקניפט א קאנטאקט צווישען דער פרייער, דרויסענדיקער וועלט מיט דער אבגעשלאסענער און פינסטערער וועלט הינטער די גראהע, איינזאמע תפיסה-מויערען. פונדעסטוועגען בענקט זיך פארט מיט אייגענע אויגען צו זעהן די געפאנגענע חברים, פון וועלכע מ'איז שוין אזוי לאנג אבגעריסען. די בריוועלעך, וואס זיי שיקען ארויס, זענען נישט מעהר ווי טויטע בוכשטאבען, אן אפקלאנג פון א וועלט, וואס כאטש זי געפינט זיך נאהנט, איז זי דאך אזוי ווייט און נישט צוטריטליך.

אין טשייניע לעבעט מען פשוט, מען חלש'ט צו זעהן די מיטקעמפער, די רעוואלוציאנערע ברידער מיט וועלכע מען איז נעכטען צוזאמענגעבונדען מיט טויזענדער פעדים. מ'וויל זעהן א פנים, א געשטאלט; א לעבעדיגען גרוס וויל מען האבען. אבער ווי אזוי?

קיין „ווידזעניעס" ערלויבט מען נישט בשום אופן. די זשאנדארמעריע טרייבט ארויס די אלע, וואס קומען בעטען אזעלכעס. און סאמער קומט עמיצער עטליכע מאהל נאך אזא „ווידזעניע", ווערט ער פערדעכטיג און ער ווערט באלד ארעסטירט. דאס מוז עפעס זיין, קלערט מען אויספערלישעס איבער אין דער פארטיי און אין אלע שטובען, וואו די ארעסטירטע האבען קרובים. דער דאזיגער חשד ווערט נאך פערשטארקט דערמיט, וואס אלע מאהל פערשפרייטען זיך אנדערע קלאנגען, וועגען די מארטורען און די פיזישע פייניגונגען, וואס מען טהוט דארט אן אין די תפיסה-קאמערן די פאליטישע ארעסטאנטען. ס'ווערט איבעראל שוין פערשטענדליך, פארוואס צו קיין „ווידזעניעס" ווערט נישט דערלאזט; מ'וויל ניט, אפנים, מ'זאל זיך דערוויסען פון די פיין-עקזעקוציעס, וואס ווערען אויסגעפיהרט אין די תפיסה קעלערען. ביי א' „ווידזעניע" קען מען נאך דאס אלץ דערקענען אינ'ם אויסזעהן, אין די פנימ'ער און אפשר אמאל אויך הערען וועגן דעם לאזען א ווארט פאלען.

האט דאס אלץ נאך מעהר געהויבען די שפאנונג און נאך שטארקער אויפגעבלאזען דעם נייגיער צו זעהן זיי, די פאליטישע ארעסטירטע. מ'האט אין דער טשייניע אויספאנטאזירט פערשידענס, אבער אלץ איז געוועהן צוועקלאז. מ'האט זיך שוין אפילו געלאזט אויף אזא ריזיקע: מ'איז ארויפגעקראכען אויף די דעכער פון די הייזער ארום דעם קרימינאל, געוואלט פון דארט אויפפאסען א מאמענט, ווען מ'לאזט ארויס אויפ'ן הויף אויף שפאציר די ארעסטירטע, אבער אויך דערפון האט מען געמוזט באלד רעזיגנירען. די וואך, וואס האט ארומגעקרייזט דאס קרימינאל, האט דערזעהן קריכען מענשען אויף די דעכער און האט געצילט צו זיי מיט די ביקסען. די סאציאליסטען זענען צוריק אריין אין די בוידעם-לעכער און נישט איינמאהל איז זיי נאכגעלאפען אנ'אויסגעשאסענע קויל.

שפעטער האט מען זיך דערוויסט אין טשייניע, אז ס'איז דא אנ'ארט, דורך וואנען מ'קען אבסערווירען דעם הויף פון קרימינאל און ס'זאל קיינער פון די זעלנער - וואך נישט בעמערקען. דעם דאזיגען סוד האט ענטדעקט א יונג בחור'ל פון גערער שטיבעל, וועלכער איז איינמאהל אין א בעגינען געקומען אין טשייניע מיט א גרויסע קריגעל קויפען טייה פאר די לערנער. דאס ראזיגע בחור'ל מיט די לאנגע פאה'לעך האט סימפאטיזירט מיט די סאציאליסטען. ס'איז איהם א שאד געווען אוועקצוגעהן פון דארט. דאס געהיימניספולע שושקעריי אין טשייניע האט איהם בעציובערט. אלע, וואס זענען דארט געווען, זענען אין זיינע אויגען אויסגעוואקסען אין לעגענדארע העלדען. נישט איינמאהל איז ער געוועהן גרייט שוין מעהר נישט זיך אומצוקעהרען אין גערער שטיבעל, נאר דא בלייבען. געוועזען מאמענטען, ווען אט דאס קליינע בחור'ל האט געוואלט צוגעהן צום טיש און זאגען: איך בין א סאציאליסט, נעמט מיך צו, כ'וויל בלייבען מיט אייך און טוהן אלץ, וואס איהר וועט מיך הייסען, כ'וויל מעהר נישט געהן אין שטיבעל אריין — ער האט זיך אבער געשעמט דאס צו טוהן מ'זאל נישט לאכען פון איהם, ווייל ער איז נאך צו-יונג. פאר-דאס איז איהם איינמאהל איינגעפאלען א צופרידענער געדאנק, אז ער וועט עפעס דערצעהלען אין טשייניע. ער האט אויך דערצו נישט געהאט קיין מוטה און ער האט בלויז געזאגט אין דער שטיל צו דעם, וואס האט איהם אנגעגאסען טייה אין דער קריג, אז אויבען דארט אין גערער שטיבעל קען מען זעהן שטעהענדיג אויף די טישען, ווי סאציאליסטען געשלאסען אין קייטען שפאצירען אויפ'ן הויף א האלבע שעה כמעט יעדען טאג. דאס חסידישע יונגעלע האט געפיהלט, אז דאס וואס ער דערצעהלט דא, וועט זיין א נייעס און ער האט טאקע געטראפען. אין טשייניע איז געווארען א בעוועגונג און אלץ האט דעם קליינעם ארומגערינגעלט און אויסגעפרעגט גענויער ווי אזוי מ'קען דאס אלץ זעהן. צום סוף איז אבגעשמועסט געווארען, אז ער קריגט גוטע קארמעלקעס און מאר-דאס זאל ער קומען זאגען, ווען די חסידים געהען אוועק פון שטיבעל און ווען ס'איז קיינער נישטא.

געזעהען דעם רושם פון זיין נייעס, איז דאס בחור'ל ביי זיך געווארען האפערדיג. ער האט געדאנקט פאר די קארמעלקעס און צוגעזאגט מיט אלעם צו דינען דער רעוואלוציע.

און לויט זיינע אנווייזונגען זענען די סאציאליסטען א סך טעג ארויף אין גערער שטיבעל, ווען ס'איז דארט קיינער נישט געווען, זיך ארויפגעשטעלט אויף די טישען און געזעהן מיט אייגענע אויגען זייערע חברים און חבר'טעס, ווי זיי געהען אויף א שפאציר אין תפיסה-הויף, געקאוועט ביי די הענד און פיס אין קייטען, ווי זיי טארען נישט רעדען איינער צום צווייטען, נאר רק געהען און מארשירען די האלבע שעה. די ארעסטירטע זעהען טאקע אויס שלעכט, אבגעצערט, די פנימ'ער בלאס, אויסגעלאשען און די אויגען טיעף אין קאפ אריינגעזונקען. די סאציאליסטען ווינקען צו זיי, רופען, מאכען בעוועגונגען, אבער יענע כאפען זיך נישט. ערשט אויפן פיערטען טאג, נאכדעם, ווי מ'האט זיך קאמוניקירט מיט בריוועלעך דורך די איבערגעקויפטע „קלוטשניקעס", אז זיי זאלען קוקען שפאצירענדיג אויפן הויף, אין די און די פענסטער — האט זיך אנגעהויבען א געגענזייטיגער שמועס דורך א אויגען-ווינקעריי און דרעהען מיט די קעפ. דאט מאהל זענען אויך געשטאנען אין גערער שטיבעל אויף די טישען די פרעמדע טאטעס און מאמעס פון די ארעסטירטע. און ווען זיי האבען געזעהען זייערע זיהן און טעכטער, האבען זיי אויפגעציטערט און טרערען האבען זיך געשטעלט אין זייערע אויגען. זיי האבען די קינדער זייערע נישט דערקענט.

אויפן תפיסה-הויף האט מען זיך געכאפט. עפעס איז דאס מאהל דער שפאציר-גאנג פון די ארעסטירטע, נישט אזוי ווי שטענדיג. וואס בעדייט דאס ווינקעריי און וואס הויבען אויף די ארעסטירטע אלע מאהל די אויגען, וואס קוקען אין איין פונקט און וואס שטעלען זיי זיך אב סעקונדענווייז און מאכען פערשידענע קאפ-בעוועגונגען? דאס איז געווארען אויפפאלענד פאר דער טויזענד-אויגיגער וואכזאמקייט פון די שומרים, וואס האבען געהיטען די שפאצירענדע ארעסטאנטען. די קרימינאל-היטער האבען אזוי לאנג נאכגעשפירט, ביז זיי זענען ענדליך דערגאנגען וואוהין די אויגען-שפראך ציהט זיך. מ'האט דער'קנס'ט דאס גערער שטיבעל, וואו אויף די טישען ביי די פענסטער זענען געשטאנען צעהנדליגער פיס אויף די שפיץ-נעגעל, שפרינגענדיג ארויף און אראב, כדי בעסער צו קענען דערבליקען דעם גאנצען חלל פון תפיסה-הויף. ס'איז געווארען אין קרימינאל אנ'אליארם. די ארעסטאנטען האבען באלד געגעבען א צייכען אין גערער שטיבעל אריין צו די סאציאליסטען, זיי זאלען זאפארט אנטלויפען, ווייל מ'האט זיי ענטדעקט. אין איין רגע זענען אלע אראב פון די טישען און מיניה וביה, איז ס'גערער שטיבעל געווארען פוסט און ליידיג. און ווען די זשאנדארמעריע איז דארט ארויף צעיאכמעטע, מיט א העליש-צעפלאמטע רוגזה אויף די בייזע, טייוולאנישע פנימ'ער, האלטענדיג אויסגעשטרעקטע הענד מיט רעוואלווערען, האבען זיי קיינעם נישט געטראפען, חוץ איין מענש: דעם משוגע'נעם ישראל יצחק'ל, וואס איז געשטאנען אין א צווייטע שטוב ביי א אפענעם פענסטער, אנגעלעהנט אויף א גמרא, שפילענדיג זיך מיט א בלעטעלע, וואס איז אראבגעפאלען פון א בוים וואס איז געשטאנען הארט נעבען פענסטער, אז מ'האט געקענט אנריהרען די צווייגען מיט דער האנד. די זשאנדארען זענען צו צו איהם מיט די רעוואלווערען, צעטרייסעלט איהם ווי גרויס ער איז, אז ער זאל זאגען וואו די סאציאליסטען האבען זיך בעהאלטען. ישראל יצחק'ל האט געשטאמעלט משוגענע רייד און אויסגעגלאצט א פאר אויגען, ווי א קאלב, וואס מ'ציהט עס אן דעם האלז צו דער שחיטה. זיינע שווארץ-אפלען האבען זיך איהם בעהאלטען טיעף אין די שלייפען און די אויגען זענען פערנאסען געווארען מיט לויטער ווייסלעכצער. אזוי געשלעפט און געריסען האט מען איהם ביי דער בארד. מ'האט איהם ארעסטירט און אבגעפיהרט צום פולקאווניק זשאנדארמעריע. מ'האט איהם דארט פערשיט מיט פראגען, אבער ישראל יצחק'ל האט זיך געהאלטען אין איין שאקלען און געדאוונט און געזאגט תהלים פון אויסענווייניג. ישראל יצחק'ל האט זיך געבראכען די פינגער, אונטערגעהאפסעט אויף איין פיס, וויגענדיג זיך פאראויס און צוריק און גענומען לערנען הויך אויפ'ן קול מיט א גמרא-ניגון: ביצה שנולדה ביום-טוב, קאזאקען און טשערקאסען וואס ווערען געבוירען אין יום-טוב טאר מען נישט עסען, זייערע ביקסעלעך זענען אסור בהנאה און זייערע קוילען, די אייער זענען מוקצה. דערנאך האט ער זיך געווענדעט צום פולקאווניק און גערעדט צו איהם אויף יודיש אומפערשטענדליכע רייד. מ'האט געבראכט א איבערזעצער, וואס האט פערטייטשט, אז ער „ענטוויקעלט" א טעאריע ווי אזוי מ'קען מאכען פון א זכר — א נקבה און פון א נקבה — א זכר. דער פולקאווניק מיט אלע זשאנדארען ארום האבען געלאכט און זיך געוויילט מיט'ן „זשיראווסקי וואריאט". מ'האט איהם אבגעלאזט און ישראל יצחקל, איז צוריקגעגאנגען אין גערער שטיבעל אריין. די זשאנדארען זענען איהם פונדעסטוועגען נאכגעקראכען און האבען זיך אבגעשטעלט אין שעוויצקע גאסע, ווארפענדיג פערדעכטיגטע בליקען אויף דער טשייניע.

אין דער טשייניע איז שוין קיינער ניט געווען. די סאציאליסטען האבען פון דאנען אבגעצויגען און זיך מעהר נישט געוויזען.

זוהן פון געוו. ראדאמער רב פאדערט זיינע רעכט אויף הויפט = רב אין לאדז.

צוויי ראדאמער יודען שפילען די ערשטע פידעל אין דער לאדזער יודישער קהלה.

מיר געדענקען נאך, ווען אין ראדאם איז געווען רב, הרב ר׳ אליעזר טרייסטמאן ז״ל. מיר געדענקען אויך נאך זיינע צוויי זיהן, די היינטיגע רבנים שמחה און שלום טרייסטמאן. ביידע זענען סימפאטישע און פעהיגע יונגעלייט. נאך אין ראדאם זייענדיג זענען זיי פון יעדן געשעצט געווען.

אין יאהר 1912 איז הרב ר׳ אליעזר טרייסטמאן ז״ל אויפגענומען געווארען אלס לאדזער רב מיט גרויס פאראר נאכ׳ן גרויסען נצחון, וואס עס האבען אבגעהאלטן די לאדזער גערער חסידים, וועלכע האבען געשטיצט, לויט׳ן בעפעהל פון גערער רבי׳ן, די קאנדידאטור פון הרב טרייסטמאן און וועלכע האבען בעקעמפט די קאנדידאטור פון קאלישער רב, וואס איז ארויסגעשטעלט געווארען פון די לאדזער אלעקסאנדערער חסידים.

אין לאדז איז הרב טרייסטמאן בעזעסן אויפ׳ן כסא-רבנות ביז 1918. דאן איז ער נפטר געווארען און פון יענער צייט אן האט לאדז שוין מעהר נישט קיין הויפט-רב. אלע פאר יאהר טומעלט זיך אין לאדז ארום דער וואהל פון א רב, אבער יעדעס מאהל ווערט דערפון גארניט און עס בלייבט ווי געווען.

לעצטענס איז ווידער אקטועל געווארען די פראגע פון אויפנעמען א רב און דא טאקע האט גענומען א ווארט הרב ר׳ שמחה טרייסטמאן, דער זוהן פון פערשטארבענעם רב, וועלכער פאדערט ביי דער לאדזער קהלה זיינע ירושה-רעכט.

הרב שמחה טרייסטמאן איז דורך דער צייט בעשטימט געווארען אלס לאדזער מורה-הוראה און ער איז בעליבט און אנערקענט פון דער גאנצער יודישער בעפעלקערונג. די גאנצע צייט האט הרב שמחה טרייסטמאן געשוויגן, אבער ווי נאר די קהלה האט אנגענומען אויסצושרייבען א קאנקורס אויף א הויפט-רב, האט ער געלאזט הערען זיין שטים, וואס האט געמאכט א שטארקען רושם אין דער שטאדט.

מיר ברענגען דא אן אינטערוויו, וואס פרעסע-פארשטעהער האבען געהאלטען מיט הרב ש. טרייסטמאן, שטעלענדיג איהם ביי דער געלעגענהייט א רייהע פראגען. די ערשטע פראגע איז געווען:

— פארוואס האט איהר אזוי לאנג געווארט מיט׳ן ארויסרוקען אייערע רעכט אויפ׳ן לאדזשער כסא רבנות?

— איך האב קיינמאהל נישט פארציכטעט דערויף און האב זיך שוין עטליכע מאל סיי שריפטליך און סיי מינדליך געווענדעט צו דער קהלה אין משך פון די לעצטע 7 יאהר. איבריגענס האב איך די ערשטע צייטען ערקלערט אין דער קהלה, אז ס׳איז פארהאן א דין, אז מ׳דארף נישט ווערען קיין זעלבסשטענדיגער רב ווען מ׳איז יונגער פון 40 יאהר. הגם נאך מיין פאטערס פטירה האב איך זיך באשעפטיגט מיט רבנישע און כלל-ענינים, דאך האב איך זיך געהאלטען פאר יונג צו פארנעמען דעם אמט פון א הויפט-רב אין לאדז. איך בין דאן אוועקגעפאהרען קיין אויסלאנד כדי צו פארפולקומען מיין שטודיום. כהאב געהאלטען, אז א רב דארף אויסער יודיש וויסען אויך באזיצען אלגעמיינע און העכערע בילדונג. צוריקקומענדיג פון אויסלאנד פאר 7 יאהר צוריק האב איך אנגעהויבען צו פאדערן מיינע רעכט לויט דער תורה.

— ווי אזוי אייגענטליך זעהט אויס פון הלכה׳שען שטאנדפונקט דאס ירושה-רעכט אויפ׳ן אמט פון א רב?

— דאס איז א פשוטער און קלארער דין. ער נעמט זיין מקור פון חומש פרשת שופטים און גייט אדורך דעם ספרי, דורך דער גמרא, רמב״ם, אלע ראשונים ביז צום אחרון שבאחרונים. דער דין זאגט, אז רבנות ביי יודען גייט איבער בירושה פון דור צו דור צום עלטסטען זוהן. נאטירליך דארף דער דאזיגער יורש האבען די נעהעריגע קוואליפיקאציעס. אין אלע צייטען האט דער דין געהאט א אנווענדונג. אין דעם דין ווערט אויך נישט געזאגט, אז דער קאנדידאט מוז געהערען צו דער אדער יענער פארטיי, ווייל די תורה איז דאך איבערפארטייאיש. וואס שייך אין אונזער קאנקרעטען פאל, וויל איך אויך זאגען דעם אמת וואס איך האב שוין געזאגט אין דער קהלה. אז ווען ס׳וואלט קאנדידירט אין לאדזש אן אנערקענטער גאון א גדול הדור, וואלט איך גוטוויליג פארציכטעט אויף מיין ירושה-רעכט לטובת דעם גדול הדור, נישט קוקענדיג דערויף וואס דער פרעטענדענט אויף ירושה-רעכט דארף נישט קענען קאנקורירען מיט זיין רבניש וויסען מיט אלע מעגליכע קאנדידאטען. צווישען אלע קאנדידאטען, וואס ווערען ערנסט בעטראכט דורך דער איצטיגער קהלה-מעהרהייט, האב איך נישט געפינען דעם גדול הדור, פאר וועלכען איך זאל דארפען בויגען דעם קאפ און פארציכטען אויף מיין רעכט וועלכע די תורה האט מיר געגעבען. דעריבער וועל איך קעמפען פאר מיינע רעכט נאטירליך מיט אלע יודישע, עטיש-רעכטליכע מיטלען.

— און ווי איז מיט דער יודישער באפעלקערונג אין לאדזש, זי האט שוין גארנישט קיין דעה אין דעם ענין?

— די גמרא, וועלכע איז זעהר דעמאקראטיש האט אויך געזארגט דערפאר. די גמרא ראש השנה זאגט, אז מ׳דארף אויך אנפרעגען די מיינונג פון קהל. לאדזש געהערט אבער צו די גרעסטע שטעט, ביי וועלכע לויט׳ן נייעם קהלה-געזעץ, דעצידירען און פראגען די קהלה-פארוואלטונגען און קהלה-ראטען. איך בין זיכער, אז ווען די יודישע באפעלקערונג וואלט געהאט די מעגליכקייט צו געמען א ווארט אין דער פראגע, וואלט אזא וויכטיגער ענין ווי וואהלען פון א רב, אנגענומען אן אנדער כאראקטער ווי איצט. ווי סובּיעקטיוו איך זאל נישט זיין, האב איך א גרונד צו גלויבען, אז ווען דאס יודישע לאדזש וואלט אנגעפרעגט געווארען דורך א רעפערענדום ווער ס׳זאל געוועהלט ווערען אלס רב איך אדער איינער פון די מעהרהייטס - קאנדידאטען, וואלט די וואהל אויסגעפאלען פאר מיר. כ׳האב די דרייסטקייט צו ערקלערען, אז אויסער די רבנישע קוואליפיקאציעס, וועלכע איך האב לויט דער באשטעטיגונג פון די אנגעזעהענסטע גדולי הדור, האב איך גענוג רבנישע ערפאהרונג און רוטין, וואס איז נויטיג פאר א רב און גייסטיגען פירער פאר אזא שטאדט ווי לאדזש, אויב מ׳זאל נישט צורעכענען פאר א מינוס מיין אייראפעאישע קולטור און שפראך-קענטניש. מיין געזעלשאפטליכע ארבייט ווי די רבנישע במשך פון די 4 און א האלב יאהר אלס גענעראל-סעקרעטאר פון ראבינאט איז באקאנט. איבריגענס געהערט שוין די אבשאצונג צו דער געזעלשאפט, נישט ווילענדיג צופיל ארויסגיין פון די גרענעצען פון באשיידענקייט.

— ווי אזוי וועט איהר שטיצען אייער רעכט אויפן לאדזער כסא רבנות?

— קודם כל דורך דער אויטאריטעט פון אגודת הרבנים, די העכסטע אינסטאנץ פון רעליגיעזען יודענטום. די אגודת הרבנים האט שוין גענומען שטעלונג צו דער פראגע אין דער שארפסטער פארם און די רעליגיעזע קהלה אלס אזעלכע וועט דאך זיכער נישט פרובען צו האנדלען נעגען דין. אויב ס׳וועט נויטיג זיין, וועל איך זיך באנוצען מיט א רעפערענדום צווישען אלע ריכטונגען פון די לאדזער יודען, וואס, אזוי מיין איך, וועלען שטיין אויף מיין זייט.

די אגודת הרבנים שטיצט דעם

הרב ש. טרייסטמאן

די אגודת הרבנים אין פוילען האט צוגעשיקט א בריעף צו דער לאדזער קהלה, מיט דער שטרענגסטער אזהרה, ניט אנצונעמען קיין שום בעשלוס וועגן פערעפענטליכען א קאנקורס אויף א הויפט-רב, כל זמן זי וועט דערצו ניט בעקומען די הסכמה פון הרב טרייסטמאן, וועלכער איז דער איינציגער יורש פון דער כסא הרבנות אין לאדז.

אויפ׳ן בריעף איז אונטערגעשריבען פאר׳ן ועד הפועל דער ווארשאווער רב קאנאל און דער גאחידוווארער רב נויפעלד.

אנ׳איסור מיט א חרם, אז די דאזארעס זאלען נישט פערדינען ביי די וואהלען פון א רב.

אין צוזאמענהאנג מיט דער ווענדונג פון הרב ר׳ שמחה טרייסטמאן אין דער רב-פראגע, וועלכע האט שוין היינטיגע וואך געזאלט ערלעדיגט ווערען, איז פארגעקומען א זיצונג פון דער אגודה-פראקציע ביי דער קהלה.

ס׳איז פארגעקומען א לאנגע דיסקוסיע וועגען דער געשאפענער לאגע אין ס׳איז באשלאסען געווארען אפצולייגען דאס אויסשרייבען א קאנקורס אויף א רב ביז ס׳וועלען אדורכגעפיהרט ווערען; אונטערהאנדלונגען מיט הרב ר׳ שמחה טרייסטמאן וועגען רעזיגנירען פון זיינע ירושה - רעכט.

פרעזעס מינצבערג האט דאן אריינגעטראגען פאלגענדען פארשלאג: היות ווי אין שטאט האבען זיך פערשפרייט קלאנגען, אז געוויסע פרנסים און דאזארעס זענען מאטעריעל פאראינטערעסירט אין דער רב - פראגע, זאל שריפטליך צונויפגעשטעלט ווערען אנ׳אקט באיסור - ובחרם דורך אלע דאזארעס און פרנסים, אז זיי וועלען נישט דירעקט און נישט אונדירעקט פארדינען ביים אדורכפיהרען די וואהלען פון א רב אין לאדז.

• • •

כאראקטעריסטיש זענען צוויי זאכען: די גערער חסידים, וועלכע זענען אמאל געגאנגען אין פייער און וואסער פאר הרב ר׳ אליעזר טרייסטמאן, דער פאטער פון הרב ש. טרייסטמאן, זענען היינט אונטערן מאנטעל פון „אגודה", וואו זיי בילדען די הויפט-קראפט, דערפאר, אז דער לעצטער זאל רעזיגנירען פון זיינע ירושה-רעכט. פארוואס? - מסתמא איז ער ניט קיין פערברענטער חסיד פון דער „אגודה"-פארטיי.

און נאך א זאך: צוויי ראדאמער יודן שפילען יעצט די ערשטע פידעל אין דער לאדזער קהלה. דער פרעזעס לייבל מינצבערג און הרב שמחה טרייסטמאן זענען ביידע ראדאמער.

י. פרידמאן

זיי האבען נאך גארנישט געלערנט...

עס איז שוין ניט איינמאהל פון דעם ארט אנגעוויזען געווארען אויף דער זעלבסט-ווירדע געפאלענקייט פון א בעדייטענדען טייל ראדאמער „סנאבען", די פ׳שטיינסנעזאגטע „אינטעליגענץ", וואס האבען נאך גארניט געלערנט פון די לעצטע צייט-געשעהענישען און קריכען דווקא דארט, וואו מען קען זיך אהן זיי בעגעהן.

עס וואלט קיינעם נישט איינגעפאלען צו גלויבען, אז נאכ׳ן ענטשטעהן פון די דריי געזעלשאפטליכע יודישע קלובען אין ראדאם, וואו עס זענען פערהאן אלע „תענוגי-עולם-הזה", זאל מען נאך אלץ מוזען ברענגען אויפקלערונג, אז אין היינטיגע צייטען דארף מען וואס מעהר אויסמיידען בעגעגענישען מיט דעם צד, וואס וויל אונז ניט האבען. ובפרט ווען אין די דערמאנטע יודישע קלובען קאן זיך יעדער געזעמעל-מענש אויסלעבען אין א היימישע סביבה, צוגעפאסט לויט זיינע וואונשען און פערלאנגען.

דעם לעצטען שבת-צו נאכטס האט ראדאם זיך ממש געוויגט אין זיסער שכרות פון פערגוויילונגען. אין „זשים" האבען די ענדעקישע פני מיט די „בעריממטע" זדשיטאוויעצקי, גאיעוויטש און סאלטיק אין דער שפיץ, געפראוועט א דאנסינג. האט מען, פערשטעהט זיך, געגעבען א קאפולער אנצוהערעניש די יודען מיט דעם קלאסישען „אריערפאראגראף" און זיי זענען אוועק צו פושיביטניעוסקי, וואו ס׳איז געווען צו דערקענען א לעבהאפטע בעוועגונג פון זעהר פיעל יודען. אין „קריסטאל", וואו דער „חנוך ילדים" האט אלעמען פערבעטען, כדי צו העלפען לינדערען די נויט פון דער אינסטיטוציע — האט דער יודישער אנטייל אויסגעזעהן גאנץ נעבעכדיג...

אינ׳ם זעלבען שבת-צו-נאכטס זענען אלע יודישע קלובען געשטאנען פריי און אפען פאר יעדערן. ווי האט אבער דארט אויסגעזעהן די פרעקווענץ פון דער „יודישער טאנץ-יוגענד"?—א חרפה צו דערציילען! אחוץ די איינצעלנע מענשען וואס אסיסטירען שטענדיג, האט מען אונזערע „סנאבען" לגמרי ניט בעמערקט. אין קלוב פון שניידער - צעך וויטאלדא 10 איז געווען צוגעגרייט א רייכער בופעט, א פיינער יודישער ארקעסטער, א גלאטיגער פארקעט אין שעהנעם זאהל צום טאנצען. אבער וואו זענען געווען די יודישע דאנסינג-נעהער? מ׳האט זיי דארט ניט געזעהען. אונזערע „ליכטיגע אינטעליגענטען" לאקט שטארק צו דעם אלעם, וואס טראגט ניט קיין ספעציעל-יודישען כאראקטער. און ווען דער „חנוך ילדים" האט געוואלט געפונען דעם וועג צו דער ראדאמער „גאלדענע יוגענד" און ארגאנזירט א פערוויילונגס - אוונט אין אזא קאפע ווי „קריסטאל", וואוהין די „סנאבען" האבען ליעב אונטערצוהאלטען זיך מיט א טאנגא אדער פאקסטראט, האט עס זיי ווארט ניט געשמעקט די יודישע אטמאספער. בעססער איינגאנצען אין דער פרעמדער צו טאנצען דעם „מה-יפית טאנץ".

די אזוי גערופענע מ׳שטיינסנעזאגטע ראדאמער „אינטעליגענץ", איז פער׳שיכור׳ט אין איהר וועט-לויף נאך פערוויילונגען. ווייזט אויס, אז זי האט קיין צייט ניט צו לייענען צייטונגען. עס אינטערעסירט איהר בעסער דער „בילארד". איהר עמאציע איז צו הערען טשעקאווע פליאטקעס און פיקאנטנע מעשיות. מעהר אינטערעסירט איהר גארניט.

זיי האבען נאך גארניט געלערנט...

פערשפּי'עלט דאס פּרעזעס = בענקעל און דערצו נאך בעשטראפט געווארען מיט 3 וואכען ארעסט.

פערהאַן אין ראדאם אַנ'אָבטיילונג פון דער אָרגאַניזאַציע, וואו עס גרופּירן זיך די פּריווילעגיע פון דער פּוילישער אַרמעע. אין דער דערמאַנטער אָבטיילונג איז פּרעזעס אַ נעוויסער זיגמונט היפּפּע, וועלכער איז דער אייגענטימער פון אַ ביסע-ביוראָ. דאָ ניט לאַנג זענען פאָרגעקומען נייע וואַהלען פון דער פערוואַלטונג אין דער אָבטיילונג פון די ראַדאָמער פּריווילעגיע, צווישען וועלכע ס'האַט זיך געפונען אַ מיטגליד, דער שלאָסער פון דער היגער סיטין פאַבריק, סטאַניסלאַוו הופנאַל, וועלכער איז אַרויסגעטרעטען געגען דעם, אַז מ'זאָל נאָך אַמאָל וועהלען דעם ה' היפּפּע. אויף זיין אָרט האַט הופנאַל אַרויסגעשטעלט זיין קאַנדידאַטור. און כדי אָבצושוואַכען די שאַנסען פון היפּפּע, האָט ער איהם בערעדט פאַר אַנדערע מיטגלידער, בכן זייענדיג אין מיליטער, איז יענער פאַר אויספיהרען אַ גניבה פעראורטיילט געוואָרען אויף 6 חדשים תפיסה. ער איז אַלזאָ נישט ראוי ווידער אַמאָהל געוועהלט צו ווערען אַלס פּרעזעס. דאָס האָט ווענין געהאָלפען און הגם היפּפּע איז ווידער געוואָרען אויסגעוועהלט אַלס פּרעזעס, האָט ער הופנאַל'ן איינגעקלאָגט אין געריכט פאַר אַרינטעררייסען זיין גוטען נאָמען.

דער נישט-געוועהלטער פּרעזעס הופנאַל האָט זיך אין געריכט פערטיידיקט אַז ער האָט דאָס געהערט פון זיינעם אַ בעקאַנטען אַדוואָקאַט און ער האָט דעריבער וועגען דעם דערצעהלט זיינע חברים.

פון ביידע צדדים זענען געשטאַנען די אַדוואָקאַטען ביעזשיצקי און דזשיסאַוויעצקי און ס'זענען אויך אויסגעהערט געוואָרען עדות. די לעצטע האָבען אפילו דערצעהלט, אַז היפּפּע האָט אויף דער פערזאַמלונג נישט עהרליך געהאַנדעלט בכדי צו ווערען געוועהלט אויף דאָס ניי אַלס פּרעזעס, אָבער צום ענין האָט עס נישט געהאַט קיין שייכות. הופנאַל'ס בעשולדיגונג געגען היפּפּע איז נישט בעוויזען געוואָרען און דעריבער איז ער בעשטראָפט געוואָרען אויף דריי וואָכען אַרעסט מיט אָבלעגען אויף 3 יאָהר; 50 זל. גזשיווגע און, אַז דער אורטייל זאָל פערעפענטליכט ווערען אין די ראַדאָמער צייטונגען.

הופנאַל האָט געוואָלט ווערן פּרעזעס, אָבער, ווייזט אויס, ס'האָט איהם נישט געלוינט. אָר.

געמאָהנט 16 טויזענד זל. און פערשפּי'עלט 2 טויזזל.

דער געוועזענער דירעקטאָר פון וואַסער-לייטונג און קאַנאַליזאַציע. אינזש. שטשעפּאַנסקי האָט איינגעקלאָגט דעם ראַדאָמער מאַגיסטראַט אין געריכט, מאַנענדיק ביי איהם נישט מעהר און נישט ווייניגער ווי 16.000 זל. ענטשעדיגונג פאַר אָבזאָגען איהם פון פּאָסטען.

דער פּראָצעס איז בעטראַכט געוואָרען אין היגען קרייז-געריכט. דער מאַגיסטראַט איז אַרויס אַ געווינענער. דעם אינזש שטשעפּאַנסקי איז נאָך צוגעפּסק'ענט געוואָרען 2000 זל. וועלכע ער ברויך בעצאָהלען געריכטס-קאָסטען.

אינאיינעם אריין האָט אַלזאָ דער געוועזענער דירעקטאָר היזק 18 טויזענד זל.

ווען איינער האט מזל צו צוויי
עס איז נאר די שאלה: ווער איז דער אמת'ער טאטע פון קינד?

מזל דאַרף מען האָבען און דאַן איז די וועלט פאַר דיר פריי און אָפען און וואָס זאָלסט ניט טוהען וועט אַלץ זיין וואויל און גוט.

גיטעלע ש. פון זשעראָמסקי גאַס איז אַ מיידעל מיט מזל. ניט נאָר אַ פיינע פיגור, א שעהן פנים, ברענענדינע אויגען, אַנ'עכטע ברוגעטקע, נאָר אויך צו יונגעלייט האָט זי מזל. אַלע ליבען זיך אין איהר און פונ'ם גאַנצען בינטעל יונגעלייט, וועלכע זי רעקרוטירט אַרום זיך, וועמען מיט א שמייכעל, וועמען מיט א וואָרימען בליק פון איהר רייצענדע אויגען, וועמען מיט אנדערע פון די פיעל מיטלען, מיט וועלכע פרויען בענוצען זיך, כדי צו פאַנגען אויפמערקזאַמקייט פון מענער—האָבען זיך ספּעציעל אויסגעטיילט צוויי יונגעלייט. איינעם האָט זי ליעב און דער אנדערער ווידער איז אין איהר פערליעבט.

די ליבע צום ערשטען האָט איהר שורש דערין, וואָס ער אַרבייט אויף אַ גוט-בעצאָהלטען פּאָסטען און האָט שאַנסען צו מאַכען קאַריערע. דאַגעגען דער אַנדערער איז מאַטעריעל שוואַכער סיטואירט. דערפאַר אָבער איז ער קלוג, וואויל און איידעל און געפעלט שטאַרק דער פאַמיליע פון דעם מיידעל.

ביידע יונגעלייט זענען געקומען צו איהר אין שטוב. מיט ביידע האָט זי פערבראַכט, מיט ביידע שפּאַצירט, געטאַנצט און קיינעם פון זיי ניט אויפגעשטויסען. גיטעלע האָט געדענקט, אַז אַ מיידעל דאַרף זיין פאָרזיכטיג און בערעכענט און דעריבער איז קלוגער צו זיצען אויף צוויי שטיהלען, ביז עס וועט געשטעלט ווערען אַ'ין חופה.

אָבער א מענש איז ניט פון שטאָל און ניט פון האָלץ און אפילו מיט דער קלוגער גיטעלע האָט פּאַסירט אַ מכשול.

געוועהנליך הויבט זיך אָן אין אזאַ פאַל דער באַרג-אראָב פון דער מיידעלשער קאַריערע. גיטעלע איז אָבער א מיידעל מיט מזל און דערפאַר איז מיט איהר געשעהן גאַנץ אַנדערש.

דער יונגערמאַן נומ. 2, דער אמת'דיג פערליעבטער איז געקומען צו גיטעלס פאָטער און אזוי געטענה'ט:

— איהר ווייסט דאָך שוין, וואָס עס איז געשעהן. נעהם איך די אחריות אויף זיך, ווייל איך האָב נישט בדעה געהאַט צו פערפיהרען אייער טאָכטער, איך בין זיך מודה, אַז זי איז מיין חייב. דאָס איז מיין קינד און איך וויל, מיר זאָלען שטעלען א חופה.

האָבען טאַטע-מאַמע געזעהן, און זיי האָבען פאַר זיך אַנ'אכת אָרענטליכען יונגערמאַן און ווייל אויך גיטעלע איז נישט געווען געגען האָט מען געשטעלט א חופה און זיי זענען אַוועק וואוינען כדת משה וישראל.

האָט זיך דערפון דערוואוסט דער יונגערמאַן נר. 1, וועלכער איז גראָד געווען פעררייזט אויף עטליכע חדשים און ער איז געקומען שנעל צו לויפען קיין ראַדאָם. אַוועק צו גיטעלעס עלטערן און אַוועקגעלייגט אזאַ טענה:

— גיטעלע איז מיין, זי האָט מיך ליעב און איך האָב זי ליעב, דאָס איז מיין קינד. איך און נישט קיין אנדערער בין דער טאַטע פון קינד. יענער יונגערמאַן זאָגט נישט אמת. זאָל מיר גיטעלע זאָגען אין די אויגען, צי עס איז אַנדערש. טאָ זאָל זיך יענער נישט טשעפּען צו מיין כלה און צו מיין קינד.

גיטעלע אַליין שווייגט. בשום-אופן בעקומט מען ביי איהר נישט קיין ענטפער אויף דער פראַגע ווער איז דער טאַטע פון איהר קינד.

ביי גיטעלען אין שטוב זיצען צוויי יונגעלייט און ביידע טענה'ן, אַז דאָס איז זייער קינד. איינער איז שוין אָבער גיטעלעס פאָרמעלער מאַן און דער אַנדערער איז גיטעלעס פאַקטישער חתן.

פאָריגען שבת.צו-נאַכטס איז ניטעלע געלעגען געוואָרען און געבוירען א יונגעלע. ביידע יונגעלייט זענען געלאָפען צו אַנ'אקושערקע, ביידע האָבען געבראַכט דאָקטוירים און זיך געצענערייטיג געריסען יוער עס זאָל בעצאָהלען געלד.

ביידע טרעטען נישט אָב פון שטוב, ביידע וואַכען איבער דער קימפּעטאָרין און ביידע זענען זיך פאַר איהר מוסר נפש.

און הגם די ברכה ביים ברית וועט מאַכען דער געזעצליכער מאַן, זאָגט אָבער דער אַנדערער, אַז אויך ער וועט קומען צום ברית און ערקלערען הויך, אַז דאָס איז ער דער טאַטע פון קינד און איהם קומט די ברכה.

ווי אזוי מ'האט געוואלט מאכען א רענאמע די יודישע שיך=פירמע „רענאמא".

דאָס יודישע פּראַנט-געשעפט „רענאַמא" אויף זשעראָמסקי 25 האָט געהאַט אַ „זכיה".

פאַראַכטאָגען פרייטאָג האָט זיך נישט ווייט פון דאָרט אָוועקגעשטעלט איינער מיט א פאָטאָגראַפישען אַפּאַראַט און געוואָלט די דאָזיגע פירמע אָבפאָטאָגראַפירען. אין יודישען געשעפט זענען גראָד געשטאַנען צוויי קריסטליכע קונ'ם, וועלכע האָבען איינגעקויפט שיך. אָט דאָס דאָזיגע בילד האָט דער פאָטאָגראַפיסט געוואָלט פעראייביגען אויף א קלישע, וואָהרשיינליך מיט'ן צוועק, ער זאָל עס דערנאָך קענען פּובליקירען אין די „יודענפריינדליכע" צייטונגען.

דעם פאָטאָגראַפיסט איז געשטערט געוואָרען די אַרבייט, ווייל גראָד זענען אדורכגעגאַנגען די ח"ה מ. ל. פישמאַן מיט'ן וואַיאַזשאָר זשאַבנער, וועלכע זענען געבליבען שטעהן אין דערמיט צווישען דער יודישער פירמע „רענאַמא" און דעם אַפּאַראַט. זיי זענען געווען נייגעריג צו זעהן, וואָס דאָ קומט פאָר און במילא פאַרשטעלט פאַרן פאָטאָגראַפיסט דאָס בילד, ווי צוויי קריסטליכע קונים קויפען אין א יודיש געשעפט.

געזעהן, אַז ס'געהט ניט, האָט זיך דער פאָטאָגראַפיסט אָבגעטראָגען, אָבער דערנאָך איז אַ צווייטער, מסתמא דער בעגלייטער פון דער „אייבינקייטס-קונסט" — צוגעקומען צום ה' זשאַבנער, איינרוימענדיג אַ „סוד" אין אויער, אַז קוים וועט ער נאָך אַמאָהל מאַכען דאָס זעלבע און פערשטעלען די אַרבייט — וועט ער אָבשניידען אַנ'עוולה.

א קינד חלש'ט און מענשען שטעהען ארום און קוקען.

אויף דער זשעראָמסקי גאַס איז דינסטאָג אַרום 2 בייטאָג געגאַנגען א יונג יודיש מיידעל, וועלכע האָט געטראָגען אויף דער האַנד אַ 5-יעהריג קינד. פאַרבייגעהענדיג דאָס געשעפט פון ה' וואָלף, האָט דאָס קינד פּלוצלינג אַרונטערגעוואָרפען דאָס קעפּעל, פערלירענדיק אינגאַנצען די מראה פון א לעבעדיגען נפש, אזוי ווי ס'וואָלט געווען טויט. אויפ'ן געשריי פונ'ם איבערגעשראָקענעם מיידעל זענען אַנגעלאָפען מענשען, וועלכע זענען געשטאַנען און געקוקט אויפן פער'חלש'טן קינד, גאָרנישט בעווייזענדיק עפּעס צו טוהן. איינער נאָר פון די דורכגעהער האָט ניט פערלוירען דאָס „פּשיטאָמנאָשטש" און דאָס איז געווען דער ה' ש. גאָטליעב, וועלכער איז צופעליג פערבייגעגאַנגען און אָנגעטראָפען אויף דער גרופּע אָבסערוואַטאָרען, ה' גאָטליעב האָט ניט געקלערט לאַנג, געכאַפּט ערגיץ אַ פלאַש וואַסער, געגאָסען דאָס קינד און דערמיט אַריינגעזעצט זיך אין א דראָזשקע, בעפעהלענדיג צו פאָהרען צום ערשטען, בעסטען דאָקטאָר, אָדער פעלטשער. אויפ'ן וועג האָט ער געגאָסען אויפ'ן קינד וואַסער און עס אָבגעמונטערט.

דאָס קינד האָט צוריק בעקומען די קאָליר און ס'איז אויפגעשטאַנען תחית המתים. ה' גאָטליעב האָט דאַן דער פריילין מיט'ן קינד אָבגעשטעלט אַהיים, צו זייערע עלטערן.

זומער-קאלאניע פיבניטשנא-האנושוב.

די לייטונג פון דער זומער קאָלאָניע פיבניטשנע-האַנושוב מעלדעט, אַז זונטאָג דעם 27/וו ד. י. קומט פאָר א פערזאַמלונג פון די עלטערן פון די אַנטיילנעמער אין דער קאָלאָניע אין לאָקאַל פון דער גימנאַזיע קילינסקי 13 5 נ. מ. ס'וועלען אַרומגערעדט ווערען פאַרשידענע פראַגען, וואָס זענען פאַרבונדען מיט'ן אַרויספאָהר אויף די קאָלאָניע, וועלכע קומט פאָר דעם 30 ד. י.

מיר בעטען צו קומען פּינקטליך.

די לייטונג פון דער קאָלאָניע.

העכער 17 טויזענד רובעל האט דער מושב-זקנים געהאט אין פערשידענע ליסטען.

אויף אונזער געלד בעטרעפט עס 13 טויזענד זל.—וואס קומט ארויס, אז די נומערען פון די ליסטען זענען נישטא — מ'דארף זיי זוכען דורכ'ן פוילישען קאנסול אין רוסלאנד.

מיר האבען שוין מיט א צייט פריהער אויספיהרליך געשריבען וועגען דעם אבמאך, וואס איז געשלאסען געווארען צווישען דער גמינע, וועלכע איז דער עומד פון דער בעקערמאנישע פונדאציע מיט דער פערוואלטונג פון בית-יתומים און מושב-זקנים. דער אבמאך איז דערנאך פארגעשטעלט געווארען אלס רעאלאציע אין דער אבטיילונג פאר געזעלשאפטליכע שוץ אין דער קעלצער וואיעוואדסטווא.

אין צוזאמענהאנג דערמיט, איז היינטיגען מאנטאג געקומען קיין ראדאם דער פערטרעטער פון נאטשעלניק אין וואיעוואדישען אמט פון דער אפיעקע ספאלעטשנע אין קעלץ, ה' נאמאטשינסקי. וועלכער האט צוזאמען מיט'ן פרעזעס דען בעזוכט דא אויס'ן ארט די געביידעס פון מושב-זקנים און בית-יתומים. בעקענענדיג זיך פערזענליך מיט די לאקאלע און ווירטשאפטליכע איינריכטונגען.

צומארגענס, דינסטאג, איז גערופען געווארען א זיצונג אין לאקאל פון גמינע, אויף וועלכע ס'זענען איינגעלאדען געווארען די פערוואלטונג'ס - מיטגלידער פון ב"י און מ"ז, די ה"ה: פרעזעס איתמר אדלער, סעקרעטאר, דענטיסט טאטער און פרוי דירעקטאראווע הורוויטש. עס איז אויך פערבעטען געווארען ריכטער יוזעף בעקערמאן.

אויף דער זיצונג, וועלכע האט געדויערט 4 שעה, איז אויך אנוועזענד געוועזען דער ה' נאמאטשינסקי. עס זענען בעהאנדעלט געווארען צוויי פראגען:

1) אז אין די דעפאזיטען, וואס דער מושב זקנים האט געהאט פאר דער מלחמה אין דער דעמאלסדיקער „גאסודארסטווענוי באנק", האבען זיך געפונען 10,600 רובעל אין ליסטען פון דער „טאוואזשיסטווא קרעדיטאווע זשעמסקיע" און 6,500 רובעל אין ראדאם. ליסטען. און ווען מ'זאל האבען די נומערען פון די ליסטען, וואלט מען געקענט איינמאהנען ביי ביידע פינאנס-אנשטאלטען (קרעדיטאווע זעמסקי און קרעדיטאווע מיעיסקי) דעם געגענווערט פון בערך 13 טויזענד זל. די נומערען מוז מען ערשט אויפזיכען דורך דער הילף פון פוילישען קאנסול אין רוסלאנד.

2) דער חשבון פון מושב-זקנים מיט דער פונדאציע ווייזט אן דערויף, אז 19,255 זל. קומט דער מושב-זקנים ארעשט פאר אויסהאלטען 17 זקנים פון 1928 ביז 1937. חוץ דעם קומט איהם 5 טויזענד זל. פאר רעמאנט. אויף דעם אלעם האט דער מושב-זקנים דערהאלטען 13,080 זל. דורך דער גאנצער צייט און 175 זל. אין היינטיגען יאהר. אין דער לעצטער שורה קומט אלזא דעם מ"ז נאך עלף טויזענד זל. די דאזיגע סומע ווערט געזוכט, אז די גמינע האט עס אויסנעצאהלט דער פונדאציע, וועלכע האט ווייטער געדעקט דעם צענטאס. (צענטראלע פון יתומים-פערזארגונג) דער לעצטער ווידער בארגט דאס דער גמינע אויף אויסצוצאהלען במשך 8 יאהר.

גלייכצייטיג איז דורכן פארשטעהער פון דער וואיעוואדסטווא ה' נאמאטשינסקי איינגעפיהרט געווארען צוויי גייע ענדערונגען, נעמליך, אז דירה-געלד בעדיך צענטאס צאהלען 200 זל. א חודש דער פונדאציע און, אז אויסהאלטען א זקן זאל בעטרעפען 1 זל. מיט 10 גראשען א טאג.

פון יוד. ספארט.

ר. ק. ס. — הפועל (0:4) 0:4

פערגאנגענעם שבת האט ר. ק. ס. II, געשטארקט מיט 4 מאן פון „א" קלאס, געשפילט א פריינדשאפט-מעטש מיט דער יודישער פוטבאל-מאנשאפט „הפועל". דער מעטש האט זיך געענדיגט מיט'ן נצחון פאר ר. ק. ס. מיט דעם רעזולטאט 0:4. ביז דער פויזע 0.4. דער מעטש איז געשפילט געווארען בעת א שטארקען רעגען און אויף א בלאטיגען פלאץ, וועלכער איז פיעל געוועזען מיט וואסער. נאך דער פויזע האט „הפועל" געשפילט פיעל בעסער.

פאר ר. ק. ס. האבען געשאסען גאלן: וויגצאשעק, „מיטעק" און בעדנארסקי 2. ריכטער – ה' פאמין.

ספעציעלע פישקעלעך אין יעדען יודישען געשעפט און צו 10 גראשען פון יעדער שטוב.

דאס אלץ וועט געהן פאר הונדערטער יודישע ארבייטסלאזע.

אין אונזער פריהעריגען בעריכט האבען מיר בקיצור איבערגעגעבען, ווי אזוי ס'איז געשאפען געווארען א קאמיטעט פאר ארבייטסלאזע-שטיצע.

אויף דער ערשטער זיצונג אין גמינע איז בגייט ארומגערעדט געווארען די אופנים און מעגליכקייטען, ווי אזוי ס'זאל רעאליזירט ווערען די שטיצע פאר די יודישע ארבייטסלאזע. פערשידענע פראיעקטען און פלענער זענען אנגעטראגען געווארען און צווישען אלע איז אויך געקומען אין בעטראכט דער מאדוס פון פערשאפען פינאנציעלע מיטלען, דורך ארויפלעגען א פרייוויליגען שטייער אויף ברויט, פלייש און פיש. די פראיעקט-געבער, זענען זיכער, אז דער דאזיגער אומדירעקטער שטייער קען געבען א בעדייטענד הכנסה, ווען מ'זאל נאר אויפלעגען אויף יעדען קילא ברויט. פיש און פלייש א פאר גראשען. פערשטעהט זיך, אז אין דעם פאל, וואלט דער דאזיגער מעדאד אנגעוואנדען געווארען אויף די יודישע קאנסומענטען, מחמת דער איינקויפט דערפון, איז דאך בעשטימט פאר יודישע ארבייטסלאזע, וואס בעקומען גיט אין ערגיץ, נים קיין ארבייט און נים קיין שטיצע.

ארום דעם דאזיגען פראיעקט איז לאנג דעבאטירט געווארען, ווייל ער וואלט זיך ארויסגעוויזען אלס דער פאזיטיווסטער פון אלע איבעריגע. ער איז דאך נים אדורכגעגאנגען, ווייל טראץ דעם, וואס די גרויסע פערזאנען פון די בעטרעפענדע בראנזשעס זענען נישט געוועזען דערפאר, זענען אויך געוועזען אנדערע שוועריגקייטען, אזוי טעכנישע וכדומה, צוליב וועלכע מ'האט געמוזט רעזיגנירען.

עס איז אויך לאנג דיסקוטירט געווארען וואו דער קאמיטעט זאל פיהרען זיין ארבייט. צי אין דער עזרה, אדער ביי דער גמינע. אין רעזולטאט איז בעשלאסען געווארען, אז עזרה איז אקטועל דאן, ווען ס'וועט גיט זיין קיין צווייטער אויסוועג. אין פאל אבער, ווען אזא קאמיטעט וועט דורך דער מאכט לעגאליזירט ווערען, וועט דער קאמיטעט זיין טעטיג אין גמינע.

אויף דער ארייגגעטראגענער ביטע אין דער סטאראסטווא, איז געגעבען געווארען א הסכם, אז דער קאמיטעט צו שטיצען יודישע ארבייטסלאזע קען עגזיסטירען ביי דער גמינע. אויס'ן כמך פון דער ערלויבעניש, האט דער קאמיטעט אנגעהויבען מאכען ווייטערע שריט. עס איז בעשלאסען געווארען פונאנדערצוטיילען פישקעלעך אין אלע יודישע געשעפטען, אין וועלכע די קונים זאלן ארייגווארפען נדבות, ווי אויך, אז יעדער יודישער שטוב זאל בעשטייערט ווערען מיט אנ'אבצאהל פון 10 גראשען א וואך.

די יודישע בעפעלקערונג וועט געוויס פערשטעהן די גרויסע וויכטיגקייט פון אזא הילפס-אקציע פאר יודישע ארבייטסלאזע, וועלכע צעהלען הונדערטע מיט עטליכע צעהנדליג פאמיליעס, וואס לויט נפשות דערגרייכט עס א צאהל איבער טויזענד. די דאזיגע אומגליקליכע מענשען בעטען ארבייט. זיי זענען גרייט אוועקצוגעבען די הענד אויף די שווערסטע ארבייט פאר א זלאטע א טאג, אבער זיי קענען דאס נישט בעקומען. אויסשטרעקען זייערע ארבייטס-הענד אויף קצבה, אויף צו געהן שנארען אין די הייזער — דאס קענען זיי נישט און זיי ווילען בעסער אויסגעהן ווי א ליכט אין דער שטיל. זיי ליידען טאקע בוכשטעבליך הונגער און נויט און ס'איז א חוב פון יעדען יוד אין ראדאם זיי צו העלפען אויף בכבודיגען און אנשטענדיגען אופן.

ווייטערדיגע רשימה פון נדבות פאר די בריסקער געליטענע.

געזאמעלט דורך די דענטיסטען אנשער — פריידאס.

צו 50 זל. ביי אדוו. מאיער, י. סענאטאר, מ. הוראוויטש; 30 זל. ביי ד"ר מ. טענצער; 25 זל. ביי מ. האפערשטיין; צו 20 זל. ביי אירענא פאמפער, ד"ר לעווי, הייליקסמאן, ד"ר פאסטמאן, ד. קארמאן, ע טענענבוים; צו 15 זל. ביי: ד"ר שענדעראוויטש, ד"ר ל. פינקעלשטיין, ד"ר טאנענפעלד, ד"ר שליאפערמאן, צו 10 זל. ביי יצחק גרין, י. גרין, ד"ר גאלדבלום, י. בוכמאן, ע. וואקשלאק, ד"ר לעווין, א. טענצעראווא, ד"ר ס. קארמאן, אדוו. קלאר; צו 5 זל. ביי: ש. וו. באום, ח. י. קעסטענבערג, מ. קראנגאלדובנא, י. גאלדבערג; 3 זל. מ. פרידמאן; צו 2 זל. ביי: ש. י. באום, מ. ח. זילבערבערג, ר. שטארקער, מ. ראזענבאום, מ. ריכטמאן.

ערקלערונג.

אזוי ווי עס קורסירן ארום קלאנגען, דאס איך זאל מיך האבען איינגאנצען ענטזאגט פון דעם צושטייער לטובת דער בריסקער הילפס - אקציע, ערקלער איך דאס עס שטימט נישט מיט דער ווירקליכקייט.

זאל זיך קיינער נים לאזען ספעקולירען פון די בייזוויליגע שקרים, וועלכע שטאמען פון אזעלכע, וואס זענען נאר אויסען צו שאדענען מיין געשעפט.

מיט דרך ארץ

פירמע „וואראפאל" אין ראדאם

בעמערקונג פון רעדאקציע:

דער איינגענומענער פון „וואראפאל" איז געקומען אין רעדאקציע און געגעבען 5 זל. פאר די געליטענע אין בריסק. דאס געלד האט די רעדאקציע באלד איבערגעשיקט צום קאמיטעט און דא האט זיך ארויסגעוויזען. אז די פירמע „וואראפאל" האט זיך נישט ענטזאגט, נאר ס'איז געגאנגען בלויז אין דעם, וואס די זאמלער האבען פערלאנגט מעהר און ער וואלט געוואלט געבען וועניגער.

נישט משה, נאר יונה הירשענשטרויס

די פאריגע וואך האבען מיר פערציי־כענט צווישען די נישט געבעטענע אויף בריסק א נאמען משה הירשענשטרויס. דאס איז געוועזען א טעות, עס האט געברויכט זיין, יונה הירשענשטרויס, אז ער האט דאס „בעתיליגט" אוועקצונעמען די האנד פון הארץ און צוגעבען אויך 50 גראשען. אויף דער מערכה, האט זיך ר' יונה געריהמט, אז נישט איהם מיינט מען און, אז ער איז אין בעסטען ארדנונג. אויב יא אזוי, ניבען מיר דא אויף דעם געגויען אדרעס זיינעם: יונה הירשענשטרויס, סוחר פון מעהל, צוקער און הערינג אויף וואהל 3.

צוזאמענפאהר פון 1000 דעלעגאטען אין ראדאם.

אין קאטוילישען הויז אויף רזווינסקא, איז פארגעקומען זונטאג דער ערשטער צוזאמענפאהר פון קאטוילישען מענער-פערבאנד פון דער צוזומירער דיעצעזיע. אין צוזאמענפאהר האבען זיך בעטייליגט בערך טויזענד דעלעגאטען.

די בעגריסונגס-רעדע האט געהאלטען דער גלח ד"ר קאשיגסקי. דערנאך האט גערעדט דער דעלעגאט פון צוזומערער ביסקום. צווישען די פערבעטענע געסט, האט געהאלטען א לענגערע רעדע דער סטאראסטא מיעשקאווסקי, וועלכער האט אונטערגעשטראכען די וויכטיגקייט פון דער טעטיגקייט פון דעם קאטוילישען פערבאנד, ווינשענדיג דער ארגאניזאציע ווייטערדיגע פרוכטבארע ארבייט. נאך א געמיינזאמער פאטאגראפישער אויפנאהמע האט דער סטאראסטא פערלאזט די פערזאמלונג, ווערענדיג געזעגענט מיט הילכיגע אפלאדיסמענטען פון די בעטייליגטע אין צוזאמענפאהר.

אויפ'ן צוזאמענפאהר זענען געהאלטען געווארען א רייהע רעפעראטען. צוו. אנד. אויף דער טעמע: „די ראליע פון פאטער אין דער ערציהונג פון זיינע קינדער לויט די פרינציפען פון כריסטוס'ען".

צווישען די פרייע פארשלאגען, איז אויך דערמאנט געווארען, אז דער פוילישע ראדיא זאל יעדען טאג געבען א „רעליגיעזע רגע".

דאס לעבען אין קעלץ.

לעצטע זיצונג פון אלטען קהלה-ראט אין קעלץ.

500 זל. פאר בריסקער-יודען און 300 פאר דזיאלאשיץ.

דעם לעצטען דינסטאג איז אונטערען פארזיץ פון פרעז. פיאטרקאווסקי פארגעקומען א זיצונג פון אלטען קהלה-ראט, וועלכער דארף בעשטעטיגען דעם בודזשעט אויפ'ן יאהר 1937, רעפערירט האט פרעז. גאלדמאן.

ביים בעטראכטען די בעזונדערע פאזיציעס קומען פאר לענגערע דיסקוסיעס. א טייל ראטמענער קריטיקירען שארף די ווירטשאפט פון דער פערוואלטונג, ווי אויך א טייל קהלה-בעאמטע, וועלכע פיהרען ניט אויס זייערע פונקציעס, נאר נעמען בחינם קהלה-געלד. צוליעב דער ניט געהארכזאמקייט פון א טייל קהלה-בעאמטע געגען זייערע אויפזעהער, טראגט

פרנס ב. לאקס

אריין א פארשלאג, אז חיבאלד, אז א בעאמטער וואס וועט ניט אמטירען אין זיינע אמט-שעה'ן, אדער ניט אויספיהרן די בעפעהלען פון זיינע אויפזעהער, ווערט דער זעלבער מאמענטאל אבגעזאגט פון זיין אמט. דער פארשלאג ווערט אנגענומען איינשטימיג.

דאן אינפארמירט **פרעזעס ש. גאלדמאן** דעם ראט וועגען אבמאך וואס די קהלה האט געשלאסען מיט די שוחטים, "אז די קהלה טיילט זיך מיט די הכנסה פון די שחיטה. די לעצטע נעמען 43 פראצענט און די קהלה 57 פראצענט.

דאזאר משה אייזענבערג בעספרט אויס און זאגט: „אז אזוי ווי אין בודזשעט איז פאראויסגעזעהען א סומע פון 25 טויזענד זל. פאר די שוחטים און היינט, צוליעב די שחיטה-גזירה, איז מעגליך, אז די הכנסה פון די שחיטה זאל זיין א קלענערע און ס'וועט נישט זיין אויסצוצאהלען די שוחטים די גאנצע פענסיע און שטענדיג וועט די קהלה זיין א בעל-חוב. — דעריבער האט די קהלה-פערוואלטונג געשלאסען מיט די שוחטים אזא אבמאך: ווען די שחיטה-הכנסה זיין די זעלבע ווי פאר די גזירה, בעקומען ווייטער די שוחטים אויסגעצאהלט די פאראויסגעזעהענע פענסיע פון בודזשעט; אין פאל פון א קלענערע הכנסה, נעמען די שוחטים 43 פראצענט און די קהלה 57 פראצ. אויך מיט'ן בעדינג, אז מעהר האבען שוין די שוחטים ניט צו פאדערען ביי דער קהלה. אפילו אויף די 43 פראצענט קלעקט ניט די פאראויסגעזעהענע פענסיע פון בודזשעט. דער אבמאך, וועלכער ענטלאסט די קהלה אין פאל פון א קלענערע שחיטה-הכנסה, פון גרויסע חובות, ווערט דורכ'ן ראט איינשטימיג אנגענומען.

ביים בעטראכטען די סובסידיעס פאר פערשידענע אינסטיטוציעס בעהם

פרנס מאנעטא

א ווארט און זאגט: „געוויס איז יעדען בעקאנט, וואס עס איז געשעהען אין בריסק און אין דזיאלאשיץ. וועגען ערשטען האבען מיר געהערט זעהר פיעל רעדען, אבער לײדער קען מען ניט אזוי פיעל, וויפיל מען בעדארפט רעדען. דעריבער מוזען מיר איבערגעהן צו פראקטישע מעשים. מיר טארען ניט בלייבען הינטערשטעליג לגבי אנדערע יודישע קהלות, וועלכע שיקען הילף אונזערע אזוי נויט-בעדערפטיגע געליטענע ברידער. איך לעג פאר. אז פאר בריסקער יודען זאל די קהלה אסיגנירען 500 זל. און פאר די געליטענע אין דזיאלאזיץ 300 זל. דער פארשלאג ווערט איינשטימיג אנגענומען.

נאכ'ן אבנעמען דעם מינימום און מאקסימום עטאט פון 500 ביז 1.500 זל. שליסט פרעזעס פיאטרקאווסקי די ראט-זיצונג.

געזעלשאפטליכע כראניק

פון מירטשאפטליכע קרייזען טיילט מען אונז מיט, אז די 6 פראצענטיגע נאצ. הלוואות מוזען אויסגעטוישט ווערן ביז'ן 1-טען ליפיעץ 1937 אויף קאנסאלידאציע-הלוואות.

• • •

אלע סוחרים און קליינהענדלער, וועלכע האבען א ריטשאלט אויפ'ן יאר 1936 און 37 פון אומזאץ שטייער (אבראטאווע) האבען בעדארפען איינצאהלען א ראטע ביז'ן 15-טען יוני ה. י. די אלע וואס האבען נאך נישט איינגעצאלט מוזען אונבעדינגט איינצאהלען, ווייל שוין די צווייטע וואך ווערען ארויסגעשיקט „אופאמיעניעס"

• • •

אין א רייה שטעדט און שטעדטלעך פון דער קיעלצער וואיעוואדזטווא איז דער אומזאץ - שטייער („אבראטאווע") פערגרעסערט געווארען דריי - פאכיג. זעהר פיעל סוחרים און קליינהענדלער ווענדען זיך צו די היגע געזעלשאפטליכע אינסטיטוציעס וועגען אנ'אינטערווענץ אין דער היגער פינאנץ קאמער.

• • •

ביים היגען קליינהענדלער-פעראיין ווערט געשאפען א גמילת-חסד-קאסע די אקציע פאר דעם צוועק ווערט געפיהרט מיט א שנעלען-טעמפא.

• • •

אין קיעלץ קומט היינט פאר דאס אויסמעסטונג פון אומזאץ-שטייער (אבראטאווע) פאר'ן יאהר 1936.

א שעהנער טהאט פון דער גומע-פאבריק „סאנאק".

ביים היגען קליינהענדלער - פעראיין שאפט זיך א אהן-פראצענטיגע גמילת-חסד-קאסע. אין צוזאמענהאנג מיט'ן אויבענדערמאנטען, האט דער היגער קליינהענדלער-פעראיין דערהאלטען פון דער גומע-פאבריק „סאנאק" 50 זל. ווי אויך א זעהר שיינעם בעגריסונגס-בריעף, פון וועלכען מיר געבען איבער איינינע אינטערעסאנטע ציטאטען:

„מיר בעגריסען מיט פרייד די איניציאטיוו פון קעלצער קליינהענדלער-פעראיין, וועלכער האט אויף זיך גענומען די מיסיע צו שאפען א גמילת - חסד-קאסע פאר קליינהענדלער און קרעמער אין אויף דעם צוועק שיקען מיר אייך איבער א סומע פון 50 (פופציג) זל."

„מיר בעדויערען זעהר וואס מיר שיקען אייך אזא מינימאלע סומע פאר אזא וויכטיגע אינסטיטוציע, ווייל אונזער פירמע האט ערשט לעצטענס ארויסגעגעבען א גרעסערע סומע פאר א זעהר וויכטיגען צוועק."

„אבער טראץ אונזער קליינע סומע זענען מיר זעהר צופרידען, אז מיר נעמען אנטייל אין גרינדונג פון אזא וויכטיגע אינסטיטוציע און מיר ווינשען אייך דעם גרעסטען ערפאלג.

מיט אכטונג:

פירמע „סאנאק"

עס וואלט באמת געווען א יושר, אז אונזערע היגע נבירים און פירמעס זאלן דעם שעהנעם ביישפיל פון דער פירמע „סאנאק", נאכטוהען און מיטהעלפען צו גרינדען די גמילת-חסד-קאסע, אין וועלכע אונזער שטאדט נויטיגט זיך אזוי.

פון רעדאקציע.

אין נעכסטען נומער הויבט אן מיטצוארבייטען אין אונזער צייטונג דער לייטער פון קליינהענדלער-פעראיין ה' נ. גורסקי וואו ער וועט פערעפענטליכען זעהר וויכטיגע און אינטערעסאנטע ארטיקלען, ווי אויך יורידישע אנווייזונגען פאר סוחרים און קליינהענדלער. דאס ערשטע ארטיקעל שוין דעם נאנטסטען פרייטאג.

יענדזיעווער יוד זיך אויפגעהאנגען

דער יענדזיעווער יודישער עופות-הענדלער אבנר גורפינקעל (ווי-טער ליסטטפאר גאס) איז זונטאג אווענד ארעסטירט און אבגעפיהרט געווארען אין ארעסט. דער ארעסטירטער האט אין ארעסט ארויסגעריסען דעם ארבעל פון זיין כאלאטעל און זיך אויפגעהאנגען. ווען פאליציי איז געקומען אין דעפיפריה אין ארעסט אריין איז גורפינקעל שוין געווען טויט.

די שמיה פון 55-יעהריגען זעלבסטמערדער איז פארגעקומען צומארגענס מאנטאג ע אווענד.

2540 שוקלים אין קעלץ.

דעם לעצטען מיטוואך איז שוין פעסטגעשטעלט געווארען די אלגעמיינע צאהל פערקויפטע שקלים אין קיעלץ, אין א ציפער פון 2540, דערינטער: „ליגע"—1288, „מזרחי" — 575, ציוניסטען — 650, וועלט-פערבאנד — 27.

די ענטשטעהונג פון יודישען קעלץ

ווי אזוי ר' גיטמע ראפאפארט איז געווארען קעלצער רב.

געזאמעלט פון י. צ — ר

II

נישט בלויז ביי די דאמאלסדיגע מאכט ווערט ר' ברוך מאנעלא אנ'אנגעזעהענער מענש צוליב'ן שעהנעם טאט זיינעם, נאר אויך ביי די היגע יודישע בעפעלקערונג. אלס גרויסער נגיד קויפט ער זיך איין א מיוחסדיקען איידעם פון דער פאמיליע ראפאפארט.

דער איידעם זיינער איז געווען א חסידישער יונגערמאן מיט אלע מעלות, ווי אויך א גרויסער למדן, אזוי ווי זיין פרוי איז געווען די יונגסטע טאכטער פון ר' ברוך מאנעלא, איז ער געליבען ביים דעם מאנופאקטור-געשעפט פון זיין שווער, וואס האט זיך געפונען אין רינעק 17. איינינע יאהר שפעטער ווערט דער איידעם פון ר' ברוך מאנעלא זעהר קראנק אזוי, אז ס'איז נישט געווען פאר איהם קיין שום רעטונג. די היגע יודישע איינוואוינער זענען געווען זעהר בעזארגט צוליב די שווערע קראנקהייט פון ר' גיטמע ראפאפארט, ווייל זיין איידעלער אויפפיהרונג און גוטע מעלות, וואס ער האט פערמאגט האבען איהם זעהר בעליבט געמאכט ביי די קיעלצער יודישער איינוואוינער. די לעצטע זענען ארומגעגאנגען גאנצע טעג און געקלערט התפעלות ווי אזוי איהם געזונד צו מאכען.

ענדליך זענען זיי געפאלען אויף א המצאה: אזוי ווי אין קיעלץ איז נאך דעמאלסט קיין רב נישט געווען און דער קראנקער איז אין דעם געווען דער פאסענדסטער קאנדידאט, האבען איהם די היגע יודען געמאכט אלס סגולה קראנקהייט פאר א רב אין קיעלץ. וויזט אויס, אז די סגולה האט טאקי געהאלפען, ר' גיטמע ראפאפארט (דער זיידע פון היינטיגען קיעלצער רב) איז געהיילט געווארען און טאקע פארנומען דאס קיעלצער כסא הרבנות אלס הא-גאראווער רב. אזוי ארום האט קיעלץ בעקומען דעם ערשטען רב אהן וואלען, ווי אויך אהן שום קאס - דרעהענישען אויף ווייטער, ווייל ער האט נישט גענומען קיין פענסיע. ערשט אין די שפעטערע יאהרען ווען זיין מאנופאקטור-געשעפט איז געווארען ליקווידירט האט ער גענומען א קליינעם געהאלט, כדי זיך צו קענען דערנעהרען.

אין יאהר 1870 צעהלט שוין דער היגער ישוב בין א דריי הונדערט יודישע פאמיליעס, אבער קיין פאזיטיווע געזעלשאפטליכע ארבייט פאר דעם יונגען יודישען ישוב ווערט בכלל נישט געפיהרט, כאטש ס'האבען געוואוינט זעהר רייכע יודען, וועלכע האבען געקענט עפעס אויפטוהן. ווייל ווי שוין אין פאריגען קאפיטעל געזאגט, זענען די דאמאלסדיגע היגע רייכע יודען געווען אזעלכע, וועלכע האבען בכלל נישט געזארגט פאר קיינעם, נאר פשוט זיך בעמיהט, וואס מעהר נישא-חן-זיין ביים גובערנאטאר, כדי אויסצופיעלען פאר זיך א שטיקעל קאנצעסיעלע, וואס זאל ברענגען פערשידענע רווחים. יעדער וואס האט נאר געהאט א מעגליכקייט אין דער היגזיכט האט געוואלט דעם צווייטען איבערשטייגען. אבער דאך האט פון צייט צו צייט זיך ארויסגעבאטען ענצעלנע פערזאנען, וועלכע האבען זיך דערמאנט, אז מען דארף אין זינען האבען דעם כלל אויך און דווקא נישט פון די נאר רייכע יודען. איינער פון זיי איז געווען א דורכשניטליכער איינוואוינער מיט'ן נאמען סאנע בערגער, אבער וועגען דעם אין צווייטען פרייטאג.

GENIA APEL — JAKÓB SZYKMAN
ZAŚLUBIENI
Kielce, w czerwcu 1937 r.

W radosnym dla nich dniu złączenia
życzą p. GENI APELÓWNIE i p. JAKUBOWI SZYMAKOWI
wiele szczęścia
Kielce D. Barbinerowie

צו דער חתונה פון מיין ליבע שוועסטער
געניא אפעל מיט ה׳ יעקב שיקמאן
חינש פיעל גליק און אייביגע צופרידענהייט
משה אפעל.

Koledze LEONOWI PACHCIARKOWI (Kielce)
z intencji Jego zaręczyn z p. GENIĄ ZAKS (Będzin)
życzą dużo szczęścia
Rapaport, Weil i Tajtelbaum.

די גאנצע קעלצער אינטעליגענטע יוגענד
קליידט זיך
ביים ערשטקלאסיגן מענער-שניידער
J. RAJZMAN
Kielce, ul. Planty 13
די נייעסטע מאדעלען אויפ׳ן יאהר 1937
מיט די בעסטע בעדינגונגען — קומט און איבערצייגט אייך!
געדענקט דעם אדרעס PLANTY 13

הרינו מביעים את רגשי השתתפותנו באבלה הכבד של משפחת קופל
למות עליה בעלה ואביה חברנו הנכבד
זאב וואלף נ. ע.
המקום ינחם אותם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
בית התפלה „שערי מזרח" קיעלץ. הסתדרות „מזרחי" קיעלץ.

הננו משתתף בצערם של משפחת קופל
למות עליהם בעלה ואביהם
זאב וואלף נ. ע.
המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
אלתר יחיאל תאסער

Najlepsze, najmilsze i najtańsze
prezenty dla rodziny i przyjaciół
to
kuchenki, żelazka
grzejniki do rurek
poduszki i inne.
Do nabycia na dogodnych warunkach
w Radomskiem Towarzystwie Elektrycznem
Sp. Akc. w Radomiu
ul. Traugutta 53

פעטש אין דער קעלצער קהלה.

פערגאנגענעם דאנערשטאג האבען די קהלה-אינטערעסאנטען בייגעוואהנט א שטיקעל אטראקציע. געמליך: דער ארטיגער האנדווערקער-דאזאר ה׳ יודל גוטמאן האט געפאטשט דעם זוהן פון היגען ר׳ א. ב. ד. הרב הארבערג, - יצחק. האבענדיג מיט איהם א סכסוך אויפ׳ן פערזעהנליכען באדען.

גרויסע שרפה אין א צעגעלניע.

אין די צעגעלניע „יאדוויגוב" אסטראוויעץ (קיעלעצקי) איז אויסגעבראכען א גרויסע שריפה וואס האט אנגעמאכט א שאדען פון 380 טויזענד זלאטעס. דאס פייער האט זיך אנגעהויבען צוליב׳ן אנצינדען זיך פון א שטיק האלץ ביים אויזען, וואו די ציגעל ווערען געברענט און באלד האט דאס פייער ארומגעכאפט די גאנצע צעגעלניע און פערניכטעט אלע איינריכטונגען און מאשינען.

צוליב די שרפה זענען 150 ארבייטער געווארען ארבייטסלאז.

גנבים „ארבייטען".

אין וואוינונג פון ה׳ יוסף מארדקאוויטש (טשיכע גאס) האבען זיך אין אווענד אריינגעקומען גנבים, און צוגערויבט שטיב-חפצים. אפטהוענדיג אונגעשטערט דאס שטיקעל ארבייט, זענען זיי נעלם געווארען.

די ערעפנונג פון דער זומער-קאלאניע פאר ארימע קינדער דעם 1-טן יולי.

די ערעפנונג פון דער זומער קאלאניע פאר ארימע יודישע קינדער פון די היגע פאלקס-שולען קומט פאר שוין דעם קומענדען דאנערשטאג (1טער ליפיעץ) אין דארף זאלעשיע (הינטער קיעלץ) די קאלאניע וועט דויערען 5 וואכען און ס׳וועלען געניסען ביז 70 ארימע יודישע קינדער.

דער קאמיטעט וועלכער ארדענט איין די איבענדערמאנטע קאלאניע בעשטעהט פון פאלגענדע: נ. גורסקי, ד. פאמעראנצבלום, י. חייט, פרוי שפינעלגלאס, פרוי שלאמאוויטש, ציטרין, פרוי פיינגאלד, י. בערקאוויטש און א. זילבערבערג.

פערענדיגט דעם טעניס-טורנעט אין קעלץ.

שבת און זונטאג זענען אין קיעלץ פארגעקומען די טעניס-מייסטערשאפטען. די ארגאניזאציע איז געווען א מוסטערהאפטע; דאגעגען אבער איז די פרעקווענץ געווען זעהר א שוואכע ווייל אינגאנצען האבען אין טורנעע אנטייל גענומען 30 מאן. מייסטערס זענען געווארען פאלגענדע:

יוניארען: איז געווארען מייסטער גוטעק שיף פון „שמשון" (טארנאוו).

פרויען: פר״ל טורסעלטאאוב פון „יונגוויזא" (לעמבערג) בעזיגענדיג די פאריערינע טעניס-מייסטע־ין פר״ל האמערשלאק.

פון די סעניארען זענען אין פינאל אריינגעגאנגען: זיסמאן לאאורטערבאך און פעלדמאן. אלע פון קראקא. צוליב דעם ווייל אלע דריי זענען פון איין שטאדט וועט ערשט דער פינאל פארקומען אין קראקא אין איינינע וואכען ארום.

אין דאפעלט שפיל זענען געווארן מייסטערס די פאר: גוטעק שיף — הויזער פון טארנאוו.

אין געמישט-שפיל: פר״ל האמערשלאק און האפמאן (הכח-ביעלסק).

אלע מייסטער׳ס און וויצע-מייסטער׳ס האבען בעקומען פון וועלט-פערבאנד דיפלאמען.

בלימל-פערקויף פאר די פערפלייצונגס-געליטענע

פערגאנגענעם פרייטאג, איז לויט דער איניציאטיוו פון א גרופע עסקנים, פארגעקומען א בלימעל-אקציע לטובת די פערפלייצונג׳ס-געליטענע יודען. פון קעלצער-געגענד, וואס איז אדורך מיט גרויס ערפאלג.

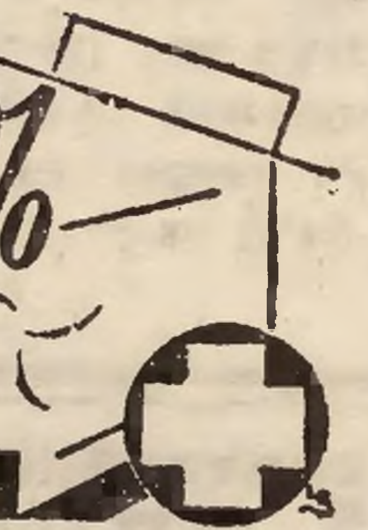

Proszek od BÓLU GŁOWY
DLA DOROSŁYCH ZE ZN. FABR.
KOWALSKINA
PRZY PRZEZIĘBIENIU
GRYPIE i KATARZE

MILIONY KOBIET
NA CAŁYM ŚWIECIE
STOSUJE SŁAWNE KOSMETYKI

CÉDIB
PARIS
•PUDRY•KREMY•TUSZ DO RZĘS
POMADKA DO UST•RÓŻ
MLECZKA•
Żądajcie w najbliższej perfumerii lub drogerii bezpłatnej broszury
Cédib o indywidualnej i racjonalnej pielęgnacji skóry.

Blima Zajdenweber Rachmil Wajcman
ZARĘCZENI
Radom dnia 23 Czerwca 1937 r.

בלימה!
צו דיינע תנאים
מיט׳ן ה׳ ירחמיאל ווייצמאן
אונזערע הארציגסטע װאונשען
לויט אייערע פערלאנגען
ווינשען:
גדליהו, ברוך, שמחה

אין אלע רעדאקציע און אדמיניסטראציע ענינים ביטע זיך צו פערשטענדיגן
י. צוקער (קיעלץ) וועסאלא 38|19.
יעדען טאג פון 5 — אוועד. טעלעפאניש נומ. 22 - 16.

TARYFA OGŁ.: Na 1-szej stronie mm 1 szp. 40 gr. w tekscie mm 1 szp. 60 gr. na ostatnie stron. mm 1 szp. 25 gr. 1-sza i ostatnia strona liczą 8 szpalt.
אבאנעמענטס פרייז: פאר חודש אין פוילען 1 זלאט, אין פראנקרייך, בעלגיען 4 פראנק, אין אנדערע לענדער 30 סענט

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC. tel. 15-18 טעל. Wydawnictwo „Radomer Kelcer Leben" Radom Szwarlikowska 20